

Utorak, 16. novembar 2004.

Svedok Mihailo Marković

Otvorena sednica

Optuženi je pristupio Sudu

Početak u 14.19 h

Molim, ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, treba da pozovete svog prvog svedoka, ali pre nego što to uradite, dozvolite mi da kažem nešto o jednom administrativnom pitanju. Radićemo od 14.15 do 15.45. Onda ćemo napraviti pauzu od 20 minuta, Nakon toga ćemo raditi od 16.05 do 17.30 i ćemo napraviti još jednu pauzu od 20 minuta. I, zatim ćemo raditi od 17.50 do 19.00 i tada ćemo završiti sa radom za danas. Gospodine Miloševiću, koliko mi je poznato ovo je prvi put da ćete vi voditi glavno ispitivanje. To je za vas, u izvesnom smislu, sasvim novi svet, stoga bih želeo da vas podsetim na neka osnovna pravila. To će biti ponavljanje onoga što sam rekao na predpretresnoj konferenciji pre početka izvođenja dokaza Odbrane 17. juna i, uopšteno govoreći, hteo bih da kažem da pristup vašem ispitivanju tokom glavnog ispitivanja treba da bude takav da svedočenje teče sa što manje intervencije i prekida. Izgubili smo mnogo vremena u ovom predmetu i želim da svedočenje napreduje što je brže moguće. Glavno ispitivanje ne mora da bude lakše od unakrsnog ispitivanja. Rekao bih da je ono drugačije od unakrsnog ispitivanja i to bi, verovatno, bio najbolji opis. Pre svega nije vam dozvoljeno da postavljate sugestivna pitanja svedoku. Svedok mora da svedoči, a ne vi. I naravno, kao što sam već ranije rekao, ne treba da držite govore. I, ono što je najvažnije, svedočenje mora da bude relevantno, a to znači da mora da se odnosi na tačke optužnice, i to, pre svega, materijalno i, takođe, mora biti dokaz koji dokazuje ili opovrgava

navode optužnice. U vašem slučaju tendencija je da dokazi opovrgnu navode optužnice, prema tome, mora da ima probativnu vrednost i da pokaže da je značajno. I, kao što sam rekao još 17. juna, dokumenti se moraju uvoditi na određeni način. Ako je reč o dokumentima koji nisu već uvedeni u spis, onda se morate pobrinuti da je dovoljno kopija na raspolaganju i sudijama i Tužilaštvu i svedoku. Takođe, imajte na umu da dokumenti, koji nisu već prevedeni na engleski, moraju da se prevedu. Prema tome, morate nas na vreme obavestiti o tome. Sada, gospodine Miloševiću, molim vas, pozovite vašeg prvog svedoka?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pozivam svedoka, profesora Mihaila Markovića.

SUDIJA ROBINSON: Molim da svedok pročita svečanu izjavu?

SVEDOK MARKOVIĆ: Svečano izjavljujem da ću govoriti istinu, celu istinu i ništa osim istine

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, sedite. Počnite, gospodine Miloševiću?

GLAVNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala. Dobar dan, profesore Markoviću.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Dobar dan, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste profesor, član Akademije nauka, javni radnik. Da bi štedeli vreme ja ću pročitati samo neke bitne elemente vaše biografije, pa ćete mi vi zbirno odgovoriti da li je sve to tačno. Profesor Filozofskog fakulteta u Beogradu, član Srpske akademije nauka, a, onda, profesor od 1972. do 1990. godine na Univerzitetu u Pensilvaniji (University Pennsylvania). Dalje, član

Međunarodnog filozofskog instituta (International Philosophical Institute) u Parizu (Paris), potpredsednik Međunarodne humanističke i etičke unije (International Humanitarian and Ethical Union) u Holandiji (Holland), potpredsednik za Evropu Svetske federacije za istraživanje budućnosti (World Federation for Research of the Future), počasni doktor Univerziteta u Lundu (University of Lund) u Švedskoj (Sweden), član Glavnog odbora Akademije za mir (Academy for Preservation of Peace) u Njujorku (New York), Beču (Vienna) i Helsinkiju (Helsinki), urednik mnogih naučnih časopisa i profesor na mnogim univerzitetima u Evropi i Americi (United States of America). Sekretar odeljenja društvenih nauka Srpske akademije nauka, osamdesetih godina član Odbora za odbranu slobode javnog mišljenja i izražavanja. Zbog učešća u časopisu "Praxis", u to doba, ste suspendovani. 1981. godine ste bili isključeni sa Univerziteta. Bili ste devedesete godine, od osnivanja, potpredsednik Socijalističke partije Srbije i vi ste jedan od autora "Memoranduma" Srpske akademije nauka. Da li je sve ovo što sam rekao tačno?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Sve je tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala vam. Može li se konstatovati da vi spadate u istaknute, aktivne učesnike društvenog života i političkih događaja tokom više decenija, u nekadašnjoj Jugoslaviji?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da, može, ali da li mogu nešto da objasnim? Kad se kaže da je neko angažovani intelektualac, to znači da se angažuje praktički i teorijski za neke osnovne ljudske vrednosti kao što su sloboda, ravnopravnost, jednaka prava - politička, socijalna i ekonomska, socijalna pravda, ljudska solidarnost. E, sad kad se teorijski angažuje na tome, a to sam ja ceo moj život radio, onda to znači da je on kritički naučnik, kritički filozof koji ne opisuje, ne bavi se samo opisivanjem, analizom, objašnjavanjem društvene stvarnosti, nego joj kritički prilazi i pronalazi u njoj određene ograničenosti, koje treba prevazići. Kad se praktički angažuje, onda to znači da je to izvesno veće i manje učešće u političkom životu. E, sad, ja sam u određenim periodima mog života, iako sam se celo vreme angažovao teorijski, ali u nekim periodima

sam se angažovao i praktički, u političkom životu. Ali, uvek te etičke vrednosti dolaze u sukob sa pragmatičnom politikom i onda sam morao da se povlačim, opet, u teorijski naučni rad ili sam, pak, bio kažnjen i udaljavan iz raznih institucija i to se desilo više puta. Ja ću samo navesti, bez objašnjenja razloga, sem ukoliko me ne budete pitali. Prvi put se to desilo već dok sam bio u gimnaziji, pre II svet-skog rata. Drugi put, pedesetih godina odmah posle II svetskog rata. Treći put

prevodioci: Da li biste bili ljubazni da malo usporite, zbog prevoda?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da, da izvinite. Treći put, to je bio najduži period, od oko dvadeset godina, tada kada sam se angažovao u izdavanju tog kritičkog časopisa "Praxis" i kasnije sam bio urednik tog međunarodnog izdanja "Praxis Internešenal" (Praxis International) i to je trajalo dvadeset godina. Tada sam bio i udaljen sa Univerziteta iz političkih razloga. Tada mi je oduziman i pasoš u dva maha. Nisam mogao da objavljujem knjige, nisam mogao da učestvujem u medijima. I, o toj našoj grupi "Praxis", beogradskoj grupi "Praxis", su često pisali "Njujork tajms" (New York Times) i "Vašington post" (Washington Post). Opisivali su nas kao disidente. Međutim, ...

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam, profesore ...

SVEDOK MARKOVIĆ: Završavam. I poslednji put, to je bilo devedesete godine, kad sam bio razrešen mojih dužnosti u Socijalističkoj partiji. Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Jugoslovenska kriza, koja je rezultirala secesijom, građanskim ratom, ima korene koji sežu dublje u istoriju, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je. Dozvolićete mi da, samo još na tom mestu nešto objasnim, jer je vrlo važno za sve ostalo o čemu ćemo kasnije govoriti. Ta kriza ima svoje međunarodne i

unutrašnje, političke razloge. Međunarodni dolaze od toga što je izuzetno značajan geopolitički položaj tog prostora. Tu su velike arterije, sever, jug Evrope, Evropa, Azija i svi zavojevači u toku istorije su pokušavali da ovladaju tim prostorom. Da ne navodim dugo, to su bili još u VII veku Avari, pa onda kasnije, su bili Mongoli u XIII veku, Turci u XIV veku, a kasnije je to dolazilo sa zapada Evrope i tim prostorima su pokušavali da ovladaju, da ga kontrolišu, najpre Austro-Ugarska (Austro-Hungary) i Nemačka (Germany), kasnije i Sjedinjene američke države. To je ovo u čemu sad živimo. E, sad na tom prostoru su živeli srodni južnoslovenski narodi koji su često želeli da se zajedno brane i da zajedno žive u istoj državi. Otud ta težnja da se stvori jedna jugoslovenska zajednica, a bila je ideja da se stvori balkanska federacija. Međutim, s druge strane, to su narodi koji su živeli pod različitim istorijskim uslovima. Jedni su živeli u Austro-Ugarskoj, drugi su živeli pokoreni od strane Turaka, u turskoj imperiji. Imali su različite vere. Recimo, jedni katolici, drugi pravoslavni i treći, kasnije, Muslimani i često su želeli da stvore svoje posebne nacionalne države. E, otuda, onda, ta stalna težnja ka separatizmu i ka secesiji. Ona je, u stvari, dovodila vrlo često do međusobnih nacionalnih sukoba i ovo što se sad dešavalo u najnovije vreme je, u stvari, jedna daleka posledica, upravo te vrste sukoba, to je posledica, s jedne strane, težnje za stvaranjem svoje države. Recimo, Slovenci su imali još pre hiljadu godina srednjevekovnu svoju državu. Hrvati su je imali, takođe, pre hiljadu godina. Izgubili su nezavisnost 1102. godine. Srbi su imali svoju srednjevekovnu državu. A, s druge strane, u vreme nacionalnog romantizma su se formirale nove nacije koje su takođe težile da stvore svoje nacionalne države, tako da sa te strane imate jednu stalnu napetost, jer pojedine te nacije teže da stvore svoje države. A, s druge strane, imate, onda, mešanje spoljašnih sila koje teže da ostvare kontrolu nad tim prostorom i onda podstiču te međunacionalne sukobe, tako da ta dva faktora, s jedne strane separatizam i secesionizam, a s druge strane ovo stalno mešanje spolja su, u stvari i direktni uzroci ove krize, o kojoj govorim.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, hvala. Profesore, sad ćemo suziti fokus vašeg svedočenja na najnovije vreme. Ta kriza, koju ste pomenuli, svoje naglašeno, otvoreno i više nego jasno manifestovanje dobija nakon smrti Josipa Broza Tita, kada eskalira albanski nacionalistički i separaristički pokret, organizuju se masovne demonstracije. Dakle, sada, ako ja situiram ovo pitanje u mart 1981. godine, kada su eskalirale tenzije i kada su organizovane demonstracije sa ciljem “Kosovo Republika” (Kosova Republike), otcepljenjem te pokrajine i njenim pripajanjem Albaniji, je li to tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je. Pre toga je, naravno, slična pobuna bila 1968. godine, kada je Tito morao da dovede dve divizije da to smiri. Slična pobuna je bila na kraju II svetskog rata, kada su Albanci odbili da učestvuju u borbama na Sremskom frontu, da bi se oslobodila zemlja od Nemaca. Znači, to je taj kontekst u kome je dolazilo do ovih događaja na Kosovu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Posebno bolno pitanje u to vreme predstavlja pritisak koji Albanci ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, samo bih želio da nam se objasni šta se desilo 1968. godine, jer je svjedok rekao da je došlo do slične pobune, kada je Tito morao da dovede dve divizije da to smiri. To je rečeno. Da li biste mogli da nam to malo bolje objasniti? Šta je Tito uradio da smiri tu krizu?

SVEDOK MARKOVIĆ: Znači, Albanci su ...

SUDIJA ROBINSON: Prvo nam recite, kakva je to bila kriza 1968. godine?

SVEDOK MARKOVIĆ: To je bila pobuna, jer su Albanci tražili da dobiju svoju posebnu republiku, iako je stav bio da ne može manjina, koja već ima svoju matičnu državu, Albaniju, ne može da dobije drugu državu i zato je Tito to odbio. Oni su, međutim, masovno demonstrirali. Izašli su masovno na ulice, zahtevali su, znači, te

promene, republiku. Tito je onda, jednostavno, doveo dve divizije koje su svojim dolaskom odmah dovele do smirenja. Nije došlo ni do kakvih borbi, odmah se narod povukao. Tito, znači, nije nikad hteo da se složi s tim da Albanci na Kosovu mogu da dobiju svoju republiku. Oni su imali svoju autonomnu oblast, imali su sva manjinska prava, ne samo kulturna, nego i politička, ali nikad nije hteo da se složi s tim da oni dobiju svoju posebnu republiku, jer republika je definisana kao posebna država, a on se nije slagao s tim da oni mogu da imaju državu.

SUDIJA ROBINSON: Hvala lepo. Gospodine Miloševiću, nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću, posebno bolno pitanje u to vreme predstavlja pritisak koji su albanski nacionalisti na Kosovu i Metohiji vršili na Srbe i Crnogorce, da bi ih isterali iz pokrajine. Šta možete o tome da kažete, ali vrlo kratko, molim vas?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, najkraće rečeno, reč je bilo o tome da su oni zahtevali da ovi prodaju svoje kuće i svoja imanja i da idu. I kad su ovi odbijali da to učine, neki su to i učinili i pobjegli su, a oni koji su odbijali da to učine, njima su, ovaj, ubijali stoku, ili su im dolazili i uzimali useve, ili su im pretili. Bilo je i slučajeva silovanja i to je nateralo desetine hiljada Srba da, zaista, u tom periodu odu sa Kosova. To je period posle odlaska Rankovića, 1966. godine koji je dosta čvrstom rukom držao Kosovo, izazivao dosta nezadovoljstva kod naroda. Kad je on, znači, 1966. godine bio eliminisan, onda su oni dobili svu vlast na Kosovu i to je taj period, koji od tada počinje, kada, ovaj, masovno odlaze Srbi i kada se sve ove mere primenjuju, koje dovode, zaista, već tada, do izvesnog etničkog čišćenja, jer to su desetine hiljada ljudi, koji su otišli.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, dobro, profesore, hvala vam. Da li je tačno da je izraz "etnički čist", sad ste pomenuli ili "etničko čišćenje", po prvi put počeo da se upotrebljava upravo

vezano za ovaj progon Srba, Crnogoraca i drugog nealbanskog stanovništva sa Kosova i Metohije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tačno je da se od tada taj termin upotrebljava. Bilo je progona razne vrste i ranije, ali se nisu tako zvali, a od ovog momenta se to zove etničko čišćenje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li je tačno da je u to vreme postalo više nego očigledno kakve velike nedostatke ima ustavni sistem 1974. godine, posebno u onom delu koji se odnosio na položaj autonomnih pokrajina u sastavu Srbije, koje su praktično, odnosno i *de facto* i *de iure* bile izvučene iz sastava te republike?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da. Taj Ustav, moglo bi se reći, je u stvari zapečatio sudbinu Jugoslavije, jer je stvorio jedan nemogući sistem u kome zakoni posebnih delova imaju prioritet pred zakonima celine. Ali, kad je reč o samom Kosovu, Kosovo je ostalo po nazivu i dalje Autonomna Pokrajina, ali ono je dobilo sve attribute republike, jer je imalo svoju Skupštinu u koju se Srbija nije mogla mešati. Imalo je svoju Vladu, moglo je da donosi svoje zakone i sad je apsurd bio u tome što ste imali Skupštinu cele Srbije, čiji je deo znači Kosovo i Vojvodina i treći deo, uža Srbija i u toj Skupštini su svi sedeli, ali u Skupštini Kosova, kao i u Skupštini Vojvodine, Srbi iz uže Srbije nisu bili predstavljeni. Vlada Srbije, bila je u stvari Vlada uže Srbije i ona nije mogla da se meša ni u kakve poslove Kosova. Oni su, znači, Kosovo je, u nekom smislu i dobilo veća prava nego uža Srbija, jer je ono moglo da se meša u unutrašnje stvari uže Srbije, a uža Srbija nije mogla da se meša ni u kakve stvari Kosova.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ali nesumnjivo je ...

SUDIJA KVON: Gospodine Miloševiću, čak i ako ne čujemo pritužbe prevodilaca, mogu da primetim teškoće koje oni imaju. Pošto vi govorite isti jezik, molim vas da pravite pauzu između pitanja i odgovora?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U redu, gospodine Kvon (Kwon). S tim ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, pre nego što nastavite, interesuju me ti događaji iz 1968. godine. Koliko dugo je trajala ta pobuna, profesore, pre nego što je smirena?

SVEDOK MARKOVIĆ: Ta pobuna je trajala tri dana i čim se pojavila vojska, dve divizije, odmah su se, ovaj, Albanci povukli u svoje kuće i odmah je zavladao mir. Znači, nije bilo nikakvih krvoprolića, za vreme te pobune. Pobuna je prosto u tome što je Tito video da mora da upotrebi silu, da bi to smirio. I on je doveo dve divizije. O tome se malo zna i malo se pisalo u literaturi.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Opisali ste položaj pokrajina, neću na tome više da gubim vreme. Ali, istovremeno, Republika Srbija je imala ustavnu obavezu da brine o pravima građana na svojoj teritoriji, na celoj svojoj teritoriji. Da obezbeđuje njihovu sigurnost, poštovanje ljudskih prava, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Međutim, na prostoru svojih Autonomnih Pokrajina nije imala nikakvu ni izvršnu, ni sudsku nadležnost, ni mehanizam da svoju obavezu staranja o pravima i položaju svojih građana može da izvršava, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Nije mogla ništa da učini. Ako je bio slučaj nekog zločina počinjenom prema nekom nealbancu na Kosovu srpska Vlada nije smela uopšte da se meša u to, makar i Ustav bio to.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I to se posebno jasno pokazalo kad je bilo u pitanju zaštita nealbanskog stanovništva na Kosovu, koje je bilo izloženo progonu, ali i zaštita albanskog stanovništva,

koje nije htelo da podrži ovaj nacionalistički, separatistički pokret, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Naravno. Bilo je dosta Albanaca koji su želeli da žive dalje u normalnim susedskim odnosima sa svojim susedima Srbima ili drugim nealbancima i prema njima su isto primenjivane drastične kazne, zato što su se izdvajali od onoga što je bila opšta politika na Kosovu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ja se nadam da je to sad jasno. Vi ste polovinom osamdesetih godina, tačnije u jesen 1985. godine bili suočeni i sa jednom drugom separatističkom tendencijom koja je bila manje poznata, a to je slovenački separatistički pokret. 1985. godine, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je. 1985. godine sam bio pozvan na jedan sastanak u Sloveniji i tu sam, odjednom, na moje veliko iznenađenje, video da moji slovenački prijatelji, kolege, intelektualci govore o tome da je Jugoslavija za njih mrtva i da oni žele da idu iz Jugoslavije. Slovenija je, inače, u prošlosti ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Dovoljno je, dovoljno je za sada, da bi štedeli što više vreme. Inače, je li tačno da su Srbi i Slovenci imali jedno značajno zajedničko iskustvo iz vremena II svetskog rata, kada je u Srbiji boravio veliki broj prognanih Slovenaca, kad su Nemci isterali Slovence, naselili ih svojim građanima i kada se u Srbiji verovalo da je to učvrstilo bliskost između naroda?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tačno. Čak i predsednik Kučan, kasnije i slovenački potpredsednik, je bio izbeglica u Srbiji, kao dečak. I sem toga, pre II svetskog rata Srbi i Slovenci su bili u vrlo dobrim odnosima, jer su Slovenci zazirali od hrvatskog separatizma, pa su se bojali da, ako se Hrvati otcepe, da će onda i oni biti otcepljeni, a oni su, u stvari, tek u Jugoslaviji, posle hiljadu godina, dobili svoju državu, dobili su i prvu Skupštinu, Vladu, kulturne institucije, univerzitet, Akademiju nauka. Jednostavno, jednom rečju, dobili su svoju nacionalnu državu. I u to vreme, tada je bio, ovaj, Korošec njihov najistaknutiji političar, lider i on je, u stvari, u Jugoslaviji je

vladala koalicija srpskih političara, uglavnom iz Radikalne stranke, a, onda, slovenačkih političara, na čelu sa Korošcem i Muslimana, na čelu sa Spahom. Tako da ta koalicija srpsko-slovenačko-muslimanska je držala Jugoslaviju i Hrvati su tu bili izolovani, iako su se oni, na razne načine, opirali Jugoslaviji, tražili neki izlaz. Međutim, ovde srpski političari su imali jake saveznike u Slovencima i u Muslimanima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, još nešto sa tom pozicijom Slovenaca i Slovenje u Jugoslaviji. Poznato je da je ključni kreator ustavnog i političkog sistema Jugoslavije, od 1945. godine, znači, od završetka II svetskog rata pa do svoje smrti, bio Slovenac Edvard Kardelj, najbliži Titov saradnik, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je. Edvard Kardelj je bio drugi čovek po moći u Jugoslaviji. Prvi Tito, drugi Kardelj. I on je, pošto je on bio dosta obrazovan i on je, uglavnom, bio glavni teoretičar, tvorac sistema, tvorac ustava i zakona, tako da je on bio izuzetno uticajan.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, imajući to u vidu i ovu poziciju Slovenije i njihovo učešće, ključno, u uređivanju ustava, sistema, života u Jugoslaviji, čini li vam se da je prirodno da je u Srbiji i u drugim krajevima Jugoslavije malo ko mogao da pretpostavi da u Sloveniji postoje nekakve snažne separatističke tendencije, jer, postavljalo se pitanje zašto bi neko napustio zajednicu u kojoj ima ključnu ulogu i u kreiranju sistema vlasti i u ekonomiji, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Sem toga, oni su se brže razvijali nego ijedna druga republika u Jugoslaviji. Oni su upetostručili svoj društveni proizvod, tu negde od 1945. godine, do 1985. godine. Ako posmatramo odnos u stepenu razvijenosti između Slovenije i Jugoslavije, u proseku, onda je Slovenja bila negde već 1947. godine na 163 posto od Jugoslavije, od proseka. Onda je rasla stalno, tako da 1982. godine oni su već imali 191 posto, a kasnije došli su do 220 posto. U času kad su se oni otecepili, oni su bili više nego dvostruko razvijeni, nego ostatak Jugoslavije. Isto tako, investicije su daleko

veće bile, u proseku su u Sloveniji bile 169 posto investicija, u odnosu na prosek Jugoslavije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Nesumnjivo je da su imali, moglo bi se reći, u svim tim okolnostima, čak privilegovan položaj u Jugoslaviji, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Imali su, svakako, privilegovan položaj, jer, pored toga što su imali Kardelja i često su držali i Ministarstvo inostranih poslova. Oni su u ekonomskim i finansijskim stvarima uvek imali ključne položaje u Jugoslaviji, u svojim rukama.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ali može li se reći da za čitavu privredu Jugoslavije, da je bila u odnosima međusobne povezanosti, isprepletanosti interesa iz različitih republika, u kojima je slovenačka privreda, kao najrazvijenija po prirodni stvari, imala neki privilegovan interes, ali čitava Jugoslavija je bila međusobno upućena ... Jedni na druge ... I veoma isprepletana, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Nema sumnje o tome. Treba još i reći to da je politika cena bila veoma mnogo, ovaj, njima u prilog, jer su cene bile više nego srednje, svetske cene, u onim granama, gde su oni proizvodili. Recimo industrija, elektronika i tako dalje, mašine razne, dok su cene za poljoprivredne proizvode, koje su dolazile iz ovih nerazvijenih delova, gde je spadala i Srbija, one su bile ispod svetskog nivoa, tako da te "makaze cena" su Sloveniji veoma koristile celo vreme.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Prilikom tog susreta sa slovenačkim intelektualcima vas je iznenadilo ono što ste čuli od njih, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa iznenadilo me je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da oni žele da izađu iz Jugoslavije u kojoj imaju takav položaj?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: I da tako govore. Pa ja sam im onda to i rekao. Treba da kažem da je taj susret bio u Ljubljani

novembra 1985. godine. S naše strane, pored mene je bio još Dobrica Ćosić, poznati književnik koji je kasnije bio i predsednik Savezne Republike Jugoslavije i Ljuba Tadić, poznati filozof, moj kolega, čiji je sin sada predsednik Republike Srbije. A, sa njihove strane bili su poznati njihovi intelektualci koji su kasnije igrali važnu ulogu u slovenačkoj politici. Recimo, bio je Bučar, koji je bio kasnije predsednik Skupštine Slovenije, pa bili su Hribar i njegova supruga Spomenka Hribar, pa Niko Grafenauer, Janez Urbančič, Andrej Marinc, Marjan Rožanc i tako dalje. I čim su oni počeli da govore u tom stilu, da je Jugoslavija za njih mrtva, da se oni osećaju sputanim u Jugoslaviji, da su oni nekad bili na nivou srednje Evrope, a da su sad počeli da zaostaju ispod srednje Evrope, ja sam im ciframa pokazao da su oni jako dobro prošli u Jugoslaviji, da su se oni brže razvijali nego ostali i, ako oni zaista žele da odu mi možemo samo da im poželimo srećan put. Jer oni su izrazili strah da Srbi ne budu protiv njihovog izlaska iz Jugoslavije i, posebno, da mi intelektualci tu ne odigramo neku lošu ulogu po njih. Onda sam ja rekao: "nemojte da brinete uopšte, ako vi stvarno želite da izađete, iako ste tako dobro prošli u Jugoslaviji, mi vam želimo svaku sreću, srećan vam put". Posle toga, oni više nisu razgovarali o tome da su oni zaostali, nego su pokrenuli pitanje ideologije, eto, treba se osloboditi boljševizma i tako dalje. Znači, skrenuli su na druge teme.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, o tom sastanku sačinjena je i knjiga u kojoj je dat tačan sadržaj tih razgovora, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je.

MILOŠEVIĆ – PITANJE: Možemo li da zaključimo da je, dakle, kod dela slovenačke inteligencije i to kod ljudi, koji su, kasnije, uvođenjem višepartijskog sistema iz devedesete godine došli u vrh političkog života ... Postojalo je već tada ujesen, dakle, 1985. godine jasna težnja i jasan plan za ostvarivanje secesije Slovenije od Jugoslavije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja nemam nikakve sumnje o tome da su oni već tada bili čvrsto rešili da izađu. Uostalom, Kardelj

je jednom prilikom rekao da je Jugoslavija za njih samo prolazna stanica.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. To vas pitam upravo zato što se ovde lansira teza da su separatističke tendencije u Sloveniji i Hrvatskoj nastale kao reakcije na nekakvu politiku Srbije, pa čak i na moje lično nastojanje, da držimo ostale narode pod srpskom dominacijom. Na takvoj jednoj tezi se ovde zasniva i optužba, a prisutna je i u propagandi i u tim republikama na zapadu. Šta možete da kažete o tome?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa meni to izgleda kao besmislica. Jer ko god išta zna od istorije zna da su te secesionističke težnje postajale u prošlosti, dalekoj, pre toga. U slučaju Slovenije one se javljaju tek tih osamdesetih godina, ali, svejedno, pre nego što ste vi došli na bilo kakav položaj, ali se one već tada javljaju. Evo, recimo, kad je bio ovaj sastanak, vi niste bili niko značajan u partiji, nismo vas ni znali ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da idemo dalje, molim vas, ...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: A kad gledamo Hrvatsku, tamo su još od Ante Starčevića, sredinom XIX veka, postojale vrlo jake težnje da Hrvatska stvori svoju i samo svoju posebnu državu i to bez Srba. Čak je bila kod Starčevića teza da se treba rešiti Srba koji su živeli u Hrvatskoj na taj način što će jedna trećina morati da prihvati katoličanstvo i postanu Hrvati, jednu trećinu treba proterati, a jednu trećinu treba pobiti. To je otvoreno govoreno tada.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Da uzmemo samo jedan najpraktičniji primer. U tački 55 ove, takozvane, bosanske optužnice protiv mene stoji. Citiram vam: "Rezultati izbora održanih u novembru 1990. godine značili su da Srpska demokratska stranka, kako vreme bude odmicalo, neće moći mirnim putem da zadrži Republiku Bosnu i Hercegovinu u onome što je postojalo 'Jugoslavija

pod srpskom dominacijom’’. Kakva je to bila Jugoslavija pod srpskom dominacijom 1990. godine?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, nema govora, nema govora o nekoj dominaciji, jer u Jugoslaviji su, recimo Makedonci, Tupurkovski i pre njega još Koliševski, su rekli da je u Jugoslaviji, za sve vreme posle II svetskog rata, vladala neprincipijelna koalicija, misleći na koaliciju Hrvata, Slovenaca, Makedonaca, Muslimana bosanskih i onda, dve pokrajine, Vojvodine i Kosova. Ja znam vrlo dobro da je Srbija uvek na vrhu Jugoslavije, kad se odlučivalo o bilo čemu, ostajala u manjini. Bilo je glasanje uvek pet prema tri, ili, čak, sedam prema jedan. Recimo, kad je, ovaj, bio je, ovaj, običaj zaveden posle Titove smrti da se smenjuju na mestu predsednika savezne Vlade predstavnici pojedinih republika. Kad je došao red na Ivana Stambolića da bude predsednik savezne Vlade, glasanje je bilo sedam prema jedan protiv njega. Znači, tako se odlučivalo i nema govora o tome da je bilo dominacije Srba. Mada, ta teza o dominaciji Srba, ona potiče još iz prethodnog vremena i sad, tu je neobična uloga Kominterne. Kominternu, znači, komunistička internacionala je dvadesetih godina, zbog toga što je srpski kralj bio u rodbinskim vezama sa Romanovima (Romanov) i što Srbija nije htela, pa ni Jugoslavija nije htela da prizna boljševičku Rusiju (Russia), Sovjetski Savez (Soviet Union), dok su sve druge zemlje već priznavale. Komunistička internacionala je odlučila, da pošto u Jugoslaviji dominira Srbija i srpski narod, da Jugoslaviju treba rasturiti i da treba podržati nacionalnooslobodilačke borbe svih tih raznih naroda, znači i Hrvata i Muslimana i Albanaca na Kosovu i Makedonaca, da treba razbiti Jugoslaviju i stvoriti niz sovjetskih republika, koje bi se pripajale Sovjetskom Savezu. To je, recimo, jedan primer tog mita o dominaciji. Srbija nije mogla da dominira samim tim što je bila ekonomski slabija i sporije se razvijala celo vreme.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, al’ kad se vratimo sada u to vreme devedesete godine, a u funkciji tog objašnjenja o navod-

noj srpskoj dominaciji, malopre ste govorili o Saveznom izvršnom veću, odnosno o saveznoj Vladi. Ko je u to vreme, dakle, 1990. godine bio na čelu savezne Vlade?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, na čelu savezne Vlade je bio Ante Marković, znači Hrvat.

MILOŠEVIĆ – PITANJE: A ko je bio ministar inostranih poslova, u to vreme?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ministar inostranih poslova je bio Budo Lončar, Hrvat.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, predsednik vlade, ministar inostranih poslova, Hrvati. Ko je bio na čelu vojske ovde i ministar odbrane?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Mislim da je bio Kadijević, koji bio isto polu Hrvat. Jugosloven, on se opredeljivao kao Jugosloven.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A, dobro, da li je tačno da u to vreme, Predsedništvo Jugoslavije, kao kolektivni šef države, čine predstavnici svih jugoslovenskih republika i pokrajina, dakle, njih osam?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je. Kolektivni, ovaj, šef države, to Predsedništvo države se sastojalo od predstavnika šest republika i dve pokrajine, znači, Kosovo i Vojvodina. I tih osam ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovde se ...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: ... i tih osam je, znači, odlučivalo i skoro nikad nije moglo da se odluči u korist Srbije. Uvek je to bilo pet prema tri, ili sedam prema jedan.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovde se upotrebljava izraz "srpski blok", misleći na predstavnike Srbije i dve pokrajine. Da li je ikad mogao taj "srpski blok" da odnese prevagu u tom Predsedništvu?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ne, ali nije ni postojao "srpski blok", zato što su Vojvodina i Kosovo glasali sa Hrvatskom i

Slovenijom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa zato želim da čujem ...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Oni se nikad nisu glasali sa Srbijom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa zato i želim da čujem šta je taj "srpski blok" koji se ovde upotrebljava?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Nije postojao nikakav "srpski blok".

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A, dobro, da li ...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: U to vreme, ponekad su sa Srbijom glasali Crnogorci, recimo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a da li je tačno da su u Skupštini Jugoslavije republike bile paritetno predstavljene, a pokrajine sa odgovarajućim brojem poslanika i da je u jednom od skupštinskih veća, to je to Veće republika i pokrajina, za donošenje odluke bila potrebna saglasnost delegacija svih republika i pokrajina, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Praktično je svako mogao da zaustavi bilo kakvu odluku?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tu nije bilo elementarne demokratije. Najme, nismo imali uopšte Veće građana, gde bi bili predstavnici građana, pa bi onda Srbi kao veći narod od drugih, imali veći broj predstavnika i onda ako bi se glasalo po većini glasova, onda bi, naravno, mogli Srbi da imaju relativnu dobru poziciju. Međutim, ovde nije bilo uopšte takvog Veća građana, nego samo Veće nacija. Znači, isključivo su nacije bile predstavljene i kako ste rekli svaka nacija bez obzira da l' velika ili mala, recimo Srbija sa deset miliona i Crna Gora sa pet, šest stotina hiljada, imala je podjednaki broj predstavnika i onda moralo je postojati potpuno usaglašavanje. Znači, svako je imao pravo veta. Tako da je, recimo,

Kosovo moglo da stavi veto na bilo koju odluku ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: I zbog toga Jugoslavija osamdesetih godina više nije mogla da funkcioniše i to je sad dovelo do vrlo teške krize i političke i ekonomske ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pošto nijedna odluka nije mogla da se donese.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, profesore. Ovde je jedan od svedoka Tužilaštva, general Aleksandar Vasiljević, navodio i sastav vojnog vrha u to vreme. Po onome što je on ovde izneo, znači, govori se o prvoj polovini 1991. godine, čak u vreme kad kriza eskalira, i sastav je od od tih šesnaest glavnih ljudi u vojsci jedan je bio Jugosloven, dva Srbina i to iz Srbije i Bosne, osam Hrvata, dva Slovenca, dva Makedonca, i jedan Musliman. Dakle, da li je poznato da je, dakle, Veljko Kadijević, kao Jugosloven, Blagoje Adžić, Srbin iz Bosne, Josip Gregorić, Hrvat, Stane Brovec Slovenac, Mile Ružinovski, Makedonac, Konrad Kolšek, Slovenac, Aleksandar Spirkovski, Makedonac, Andrija Silić, Hrvat, Života Avramović, Srbin, Božidar Grubišić Hrvat, Anton Tus, Hrvat, Zvonko Jurjević Hrvat, Ivan Radanović, Hrvat, Ibrahim Alibegović, Musliman, Tomislav Bjondić, Hrvat i Mate Petar, Hrvat. Znači, šesnaest njih, jedan Jugoslaven, dva Srbina, s tim što je jedan iz Bosne, jedan iz Srbije, osam Hrvata, dva Slovenca, dva Makedonca i jedan Musliman. To je bio vojni vrh?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da. Treba objasniti Prvo objasniti kako je došlo do toga. Jer u samom ratu, za vreme II svetskog rata ...

TUŽILAC NAJS: Časni Sude ...

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Najs (Nice).

TUŽILAC NAJS: Oklevao sam da upadam, ali ima ozbiljnih prob-

lema sa ovim svedočenjem. Kao prvo, gotovo sva pitanja, posebno ovo zadnje je nešto na šta ulažem prigovor, zato što su to sugestivna pitanja, najmanje tendenciozna. Drugo, izuzetno se brzo govori i pretpostavljam da je ta vežba toliko brza da se divim prevodiocima koji uspevaju sa ovim da se nose. I treće, što će ocenjivati Pretresno veće, svedočenje nije ni na koji način podržano izveštajem veštaka, iako se jasno dotiče mnogih stvari koje spadaju u ekspertizu veštaka. Mnoge od tih stvari su irelevantne za ovaj postupak, ipak one se ne unose u spise na način na koji bi se mogle adekvatno obraditi i brzo uvesti. Istorijska pitanja, to je nešto što potpada pod određeni izveštaj, odnosno izveštaj veštaka i o to se moglo razmatrati uz asistenciju našeg veštaka, ako bi to bilo potrebno. Ipak, postojala je prilika da se unapred iskoristi taj izveštaj veštaka unapred, što sada ne možemo, zato bih zamolio Pretresno veće da se ovo svedočenje uspori zato što je i prevodiocima preteško, a i nama je teško da pratimo, jer pokušavam da uhvatim beleške, tako da ne mogu na pravi način da priprelim svoje unakrsno ispitivanje?

SUDIJA ROBINSON: Hvala, gospodine Najs. Možda je tačno da su neke stvari o kojima se govori vezane za eventualna svedočenja veštaka, ipak ne možemo optuženog da obavežemo da svoj postupak dokazivanja izvodi samo na takav način. Gospodine Miloševiću, do sada sam bio dosta popustljiv, jer je tačno da postavljate sugestivna pitanja. Vi u usta svedoka gutrate odgovor. Gledao sam transkript, kako bih vam dao primer toga. Morate da postavite pitanja uopštenije i dozvoliti svedoku da da odgovor. Ovo nije unakrsno ispitivanje i vi niste osoba koja svedoči, prema tome, morate da budete pažljivi, što se toga tiče. Zatim brzina, disanje prevodilaca mi govori da imaju velikih problema da održe tempo, pogotovo kada se preklapaju iskaz profesora i vaša pitanja. Profesore, morate da napravite pauzu, nakon što gospodin Milošević završi sa svojim pitanjem. A vi, gospodine Miloševiću, vi isto morate da se pobrinete da pauza postoji. To zahteva određenu disciplinu i mislim da ste dobro poznati sa tehnikom ispitivanja?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, gospodine Robinson, ovde se radi o činjenicama. Ja pitam svedoka samo da potvrdi ove činjenice. Ove činjenice su proverljive. Ovo nije vrednosni sud, nego, kad nabrajam imena ljudi i pitam ga, od predsednika vlade, ministra odbrane, inostranih poslova, generala, vojnog vrha. To su činjenice. To su imena i prezimena. Prema tome, to ne može biti sugestivno, ili je tako, ili nije tako.

SUDIJA ROBINSON: To može biti sugestivno ako se radi o pitanjima koja su možda sporna onda u takvom slučaju ne možete da postavljati sugestivna pitanja, osim ako vam to ne dozvoli Pretresno veće i ako na to ne pristane Tužilaštvo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Robinson. Dakle, evo pitanje. Da li je u vreme secesije Slovenije i Hrvatske, a kasnije Bosne i Hercegovine i Makedonije, moglo biti reći o nekoj srpskoj dominaciji u jugoslovenskim organima vlasti, uključujući vojsku, saveznu Vladu, savezno Predsedništvo, Skupštinu i sve organe vlasti? Da li je moglo biti reći o srpskoj dominaciji?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: A ovo o čemu sam ja govorio je opšte poznato kod nas. Svi intelektualci to znaju, zato, ja se izvinjavam što sam možda malo brže govorio. Ali svi znaju da je u vreme secesije na čelu države, znači, predsednici su bili, Slovenac Drnovšek, pa onda Hrvat Mesić, predsednik Vlade savezne je bio Hrvat Ante Marković, ministar inostranih poslova je bio do kraja Budo Lončar, a načelnik Generalštaba je bio čovek koji je, znači, Jugoslaven, mešovitog porekla, delom hrvatskog, delom srpskog. Što se tiče vojske, sad ja sam lični učesnik Narodnooslobodilačkog rata u II svetskom ratu i, prema tome, ja iz neposrednog iskustva znam kako je tada bilo. Znači, tada je većina ljudi koji su se borili tada protiv okupatora, bili Srbi. Ogromna većina. Bilo da su to bili Srbi iz Srbije, ili Crnogorci koji isto tako velikim delom sebe smatraju Srbima. U poslednje vreme neki, naravno, to odbijaju, ili da su bili Srbi iz Hrvatske. To su upravo ovi Srbi iz Like, sa Korduna, iz Banije

koji su nedavno očišćeni iz Hrvatske, koji su pobjegli odande. To je bila većina. Međutim, posle je bila politika i Tita i vojnog rukovodstva da što sporije unapređuje srpske vojne rukovodioce, a da ubrza malo unapređivanje Slovenaca, Hrvata, Makedonca i tako dalje, tako da su se posle dvadeset, trideset godina, zaista, u samom vrhu, među generalima, tu je, već su bile, ovaj ... Paritet, otprilike podjednak broj jednih, drugih i trećih, i to je bila priroda ovog poslednjeg pitanja, da kad pogledate vojni vrh, u njemu, zaista, ni izdaleka nisu dominirali srpski generali, nego baš obratno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Profesore, pored slovenačkog secesionizma, s kojim ste imali bliski susret u jesen 1985. godine i čije postojanje je za vas u to vreme bilo iznenađenje, hrvatski secesionizam je bio šire poznat od ranije, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, poznato je, naravno, da je on počeo još u XIX veku. Tada je, doduše, bilo dve vrste Hrvata. Bilo je...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali sad ne govorimo o XIX veku.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Dobro, ako nećemo...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Govorimo o onima koji su došli na vlast 1990. godine u Hrvatskoj, političari, koji su ispoljavali svoje secesionističke tendencije ranije, je l' tako, ili ne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Dobro. Oni koji su došli na vlast su bili jasno secesionisti, Tuđman i društvo. Ali moji raniji susreti sa hrvatskim intelektualcima su bili takvi da je pored ovih, recimo, navešću primer, recimo 1971.godine, to nismo spominjali do sada, al' tu je već bio takozvani "Hrvatski masovni pokret", kada se najpre htelo da se federacija pretvori u jednu vrlo labavu konfederaciju u kojoj će Hrvatska biti potpuno suverena država, biti posebno i predstavljena u Ujedinjenim nacijama (United Nations), imati posebnu vojsku, to je bio taj pokušaj 1971. godine. I, recimo, jedan njihov vodeći intelektualac, s kojim sam ja sarađivao i čak smo jedan časopis zajedno uređivali, "Enciklopedija moderna", znači, Ivan Supek koji je kasnije bio i kandidat za predsednika hrvatske države.

On je preko noći, tako reći, napustio svoje jugoslovensko opredeljenje i postao hrvatski separatist, zato sam morao da prekinem dalju saradnju u tom časopisu. Zatim, bila je jedna grupa Hrvata koji su bili ambivalentni između jugoslovenskih i ovih separatističkih opredeljenja. Mislim, to je bila jedna grupa "Čovek i sistem", s kojom sam ja sarađivao. Imali smo redovno sastanke u Zagrebu i tu je, recimo, poznati pravnik Eugen Pusić, bio na čelu. S njima smo se, na žalost, razišli zbog toga što su oni bili odlučno protiv toga da se u jugoslovenskom Ustavu ponovo vrati obična, klasična demokratija, da bude i građansko veće, Veće građana, da budu predstavljeni, znači i građani, po principu jedan građanin jedan glas i po principu većinskog odlučivanja, a da ne ostane samo ovo Veće naroda, gde su svi narodi sa istim brojem predstavljeni, gde se zahteva potpun konsenzus, gde svaki narod ima pravo veta. Na žalost, oni su odlučno bili protiv toga da se uvede to Veće naroda, jer su mislili da bi na taj način Hrvati izgubili poziciju koju su imali dotle. E, treća grupa, to je bila ova koja je bila jugoslovenski i levo orjentisana, baš Hrvati koji su učestvovali u radu redakcije "Praxis". S njima su iskustva bila drugčija, ali su i oni insistirali da centar bude u Zagrebu, da redakcija cela bude iz Hrvatske, iako smo mi u velikom broju sarađivali, učestvovali, pisali. Dakle, to su ta iskustva zbog čega su onda pred rat i prestali kontakti, a neki članovi Akademije koji su bili izabrani u srpskoj Akademiji, a poreklom su iz Hrvatske, su svi do jednog dali ostavke i povukli se iz Srpske akademije nauka.

prevodioci: Prevodioci mole gospodina Miloševića da se ne igra hemijskom olovkom, jer to ulazi u mikrofon i ometa. Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Šta možete da kažete o najznačajnijem delu hrvatskog političkog vrha iz devedesetih godina, odnosno, preciznije, u kojoj je meri jedan deo bio regrutovan iz takozvane "ustaške emigracije", naslednika pokreta Ante Pavelića, marionetskog režima za vreme Hitlera (Adolf Hitler) i Musolinija (Benito Mussolini)? Da li imate o tome kakva saznanja i da li vas dobro služi sećanje o tome, iz tog vremena?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, kako da ne. 1990. godine, znači, je u Hrvatskoj Tuđman došao na vlast. On je osnovao tu partiju, HDZ, koja je bila izrazito nacionalistička i oni su održali kongres HDZ-a na koji su pozvali vrlo veliki broj ranijih ustaša, iz inostranstva, oko 100 ljudi koji su nekad pripadali ustašama su došli i učestvovali u radu tog kongresa. Onda su vrlo brzo promenili Ustav. U Ustavu je pisalo da je Hrvatska država hrvatskog i srpskog naroda, imajući u vidu da je tamo, ovaj, pet, šest stotina hiljada Srba živelo u Hrvatskoj, na Kordunu, Baniji, u Lici i tako dalje. Međutim, oni su izbrisali Srbe i ostalo je da je Hrvatska samo država hrvatskog naroda. Isto tako izbrisali su hrvatsko-srpski jezik. Ostalo je samo da je to hrvatski jezik. To su te sve stvari koje su veoma uznemirile Srbe, koji su živeli u Hrvatskoj i, onda, kad su Hrvati počeli da se naoružavaju i da stvaraju paravojne formacije ... Oni su, doduše i ranije imali paravojne formacije. To su bile "Seljačka zaštita", ili "Gradska zaštita" oko Hrvatske seljačke stranke, a sad su stvorili takozvane "zenge". To je, znači, jedna ... Hrvatski zbor narodne garde, jedna brojna formacija, od nekoliko desetina hiljada vojnika. Oružje su dobijali iz Nemačke i Mađarske i to je uplašilo Srbe koji su živeli u Hrvatskoj i oni su počeli da stavljaju balvane na drumove, da im se ne bi desilo, ono što im se desilo 1941. godine, kad su bili masovni pokolji. Eto, to je ono što je dovelo direktno do ratnih sukoba.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. E sad da se vratimo samo, profesore, rekli ste nekoliko reči o događajima na Kosovu, albanskom separatizmu, nešto o slovenačkom separatizmu i nacionalizmu, nešto o hrvatskom separatizmu, nacionalizmu. Je li išta od toga izazvano nekim potezima iz Srbije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja ne mislim da je izazvano potezima iz Srbije. Nije bilo nikakve mogućnosti da Srbija dominira, ali možda, možda su osetili da je u Srbiji došlo do mobilizacije da se spreče te, kako su do sada bile percipirane, kao nepravde i da oni izgube privilegije, koje su imali u Jugoslaviji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Vi ste u drugoj polovini osamdesetih godina učestvovali u pripremanju “Memoranduma” Srpske akademije nauka, je l’ tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je li taj “Memorandum” bilo neko reagovanje na ovih nekoliko glavnih momenata, koje sam naveo, stanje na Kosovu, u Hrvatskoj, Sloveniji i, uopšte, u Jugoslaviji? Vi ste jedan od pisaca tog “Memoranduma”, taj se “Memorandum”, inače, profesore često ovde pominje kao srpski nacionalistički program. Ali, da preciziramo. Jeste li vi jedan od pisaca “Memoranduma”?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je u stvari bio jedan nacrt, je l’ tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da. To je bio nacrt na Skupštini Akademije maja 1985. godine. Vršena je analiza stanja, posebno, jako, ovaj, zabrinjavajućeg ekonomskog stanja u zemlji. Analiza te činjenice da je Jugoslavija pretvorena u šest ili, čak, osam država i onda je akademik Ivan Maksimović predložio da se napravi neka komisija koja će da izradi “Memorandum”, koji će izložiti viđenja članova Srpske akademije nauka, na tu krizu. Onda je formirana jedna komisija, od, mislim, 16 članova, na čelu sa predsednikom Srpske akademije nauka, Dušanom Kanazirom, inače, biologom i ta je, onda, komisija na prvom svom sastanku juna, već te 1985. godine, formirala radnu grupu od sedam članova. Ja sam bio jedan od tih sedam. Ta grupa je trebala da izradi nacrt i na tom nacrtu se radilo čitavu godinu dana. Međutim, na jednoj sednici komisije, gde još nije bio gotov taj tekst, je zaključeno šta još da se uradi i onda, posle toga, već sutradan se pojavio taj tekst u novinama. Taj nedovršeni tekst se pojavio u novinama i došlo je do vrlo žestokog napada u medijima na Srpsku akademiju nauka, zbog tog, takozvanog, “Memoranduma”. E sad mislim da bi možda bilo dobro da ja pročitam neke delove iz “Memoranduma”. Ne bih uzeo mnogo vre-

mena, ali mislim da bi bilo vrlo bitno da se vidi koje su tu ideje izložene.

SUDIJA ROBINSON: To je na gospodinu Miloševiću da odluči, da li je to relevantno ili ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Mislim da bi svakako bilo relevantno, gospodine Robinson. Ali pre nego što pročitate profesore, da li je vama poznato da se "Memorandum" tretira kao nekakav srpski nacionalistički program?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Poznato mi je. Bila je velika hajka protiv "Memoranduma"...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. To je, da skratimo, to vam je poznato. Ja sam našao u ovome, pošto je reč o tvrdnji, kako je reč o srpskom nacionalističkom programu. Ja želim vama da citiram samo jednu rečenicu, a vas ću zamoliti da citirate ono što vi mislite da je potrebno. Na ovom primerku koji ja imam ovde, a koji se nadam da i vi imate, na strani 164 stoji, u tekstu tog "Memoranduma", sledeće. "U modernom društvu je svako političko ugnjetavanje i diskriminacija na nacionalnoj osnovi civilizacijski neprihvatljivo". To piše u tom "Memorandumu"...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je. To je rečenica koju sam upravo ja napisao.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, "Memorandum" je već uveden u spis. Da li vi želite da se uvede u spis?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Svakako, s tim što ću da zamolim profesora Markovića da citira, ali molim vas, profesore, što kraće i samo nekoliko stvari ...

SUDIJA ROBINSON: Da li imate kopije za nas?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Date su kopije, imate ih. Vodili smo o tome računa.

SUDIJA ROBINSON: Da, ali morate da se pobrinete da to dobijemo pre, to je pravilo. Ovo nije prevedeno. To se tiče onoga na šta sam ukazao. Prevod dolazi? U redu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, profesor je bio ljubazan da da primerak "Memoranduma" na engleskom, prevodiocima, tako da ono što on citira da oni mogu da imaju olakšano prevođenje. Samo nekoliko citata se nadam da će on izneti.

prevodioci: Prevodioci žele da se preciziraju stranice iz kojih se čita.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, izvolite.

TUŽILAC NAJS: Možda bih ovom prilikom mogao da vam pomognem, jer da mi je palo na pamet da bi "Memorandum" mogao da bude dokazni predmet, na koji će se optuženi vraćati sa svojim svedocima, s vremena na vreme, posebno sa nekim od imena koji su na spisku. Postoji verzija "Memoranduma" koja je već uvedena. Ima nekoliko verzija koje su tokom vremena uvedene u spis. Ali ovaj svedok dobro zna, kao i optuženi da je Akademija objavila verziju "Memoranduma" na engleskom 1995. godine. To je knjiga koja može da se kupi na ulici, odnosno u knjižari Akademije. To je došlo zajedno sa odgovorom na kritike "Memoranduma" što može, takođe, samo po sebi biti interesantno, u određenoj distanci, sa određenim svedocima. Ja sam ovu knjigu kopirao u većem formatu, u obliku skripte, tako da vam to može biti od koristi. Ja sam vašem pravnom savetniku dao kopiju i ima dovoljno kopija. "Memorandum" počinje na stranici 95. Prvi deo ove skripte su odgovori na kritike, a posle toga je zvanična verzija koja je, koliko sam shvatio, objavila sama Akademija na engleskom 1995. godine, tako da i optuženom može biti od koristi.

SUDIJA ROBINSON: Da li je to isti dokument koji optuženi sada koristi?

TUŽILAC NAJS: Koliko je nama poznato, da. Ovo je samo "Memorandum" i on počinje na strani 95 i svedok može da nam kaže da li ima bilo kakvih tekstualnih promena između ove verzije i verzije iz 1995. godine.

SUDIJA BONOMI: Gospodine Najs, da li imate broj dokaznog predmeta kada je "Memorandum" uveden, bilo u celini, ili delimično, u drugim prilikama?

TUŽILAC NAJS: Odmah ću da proverim. Izvinjavam se, sada to nema pri ruci.

SUDIJA ROBINSON: U redu. Gospodine Miloševiću, ne sviđa mi se ideja da svedok sam odabere pasuse. Vi s njim treba da prolazite kroz njegovo svedočenje i da upravljate njegovim svedočenjem. Vi treba da kontrolišete svedoka, a nije svedok taj koji treba da odluči šta treba da nam kaže. Vi treba da ga uputite na određeni pasus, jer to vama treba da bude poznato.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Maločas ste mi rekli, gospodine Robinson, kada je profesor Marković predložio da pročita nekoliko citata, da to zavisi od mene. Ja sam vam odgovorio da svakako treba da pročita nekoliko citata koje smatra najbitnijim, postupajući s vremenom najracionalnije što je moguće. Mislim da će tako biti najracionalnije. Evo, ja ću mu postaviti jedno opšte pitanje. Profesore, da li je tačno da se, kad su u pitanju međunacionalni odnosi u Jugoslaviji, autori "Memoranduma" Srpske akademije nauka zalagali isključivo za nacionalnu ravnopravnost jugoslovenskih naroda i nizašta više, je li tako ili nije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je. Na mnogim mestima je to izričito istaknuto, da je osnovni zahtev, izražen "Memorandumom", da se obezbedi potpuna nacionalna ravno-

pravnost. Ja bih uopšte i samo one delove i pomenuo, gde se govori o nacionalnim odnosima, znači, ne o ekonomskim prilikama, ili o političkim prilikama, nego baš ovo što se direktno tiče nacionalnih odnosa.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Izvolite i što kraće, molim vas.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: “Da bi se mogle sprovesti neophodne promene treba se osloboditi one ideologije koja u prvi plan stavlja nacionalnost i teritorijalnost. Dok u savremenom civilizovanom društvu jačaju integracione funkcije, uz punu afirmaciju građanskih i ljudskih prava, prevazilaženje autoritarnih oblika vlasti i demokratizacije odlučivanja, u našem političkom sistemu jačaju dez-integracione sile, lokalni, regionalni i nacionalni egoizam i autoritarna samovoljna vlast, koja masovno i na svim nivoima narušava opšte priznata ljudska prava”.

prevodioci: Prevodioci mole da čitate malo sporije.

SUDIJA ROBINSON: Profesore, odakle čitate? Sa koje stranice?

SVEDOK MARKOVIĆ: To je tekst na srpskohrvatskom, stranica 152. Ja ovde imam tekst na engleskom, na kojem su obeležene stranice. Mogu li to da vam dam?

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, nastavite, profesore. Profesore, nastavite, ali nam identifikujte strane u tekstu na srpsko-hrvatskom. I, gospodine Miloševiću, vi morate da kontrolišete situaciju. Vi treba da kontrolišete svedoka tako da kada nešto pročita, možda imate neko pitanje za njega?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Svakako, gospodine Robinson.

SVEDOK MARKOVIĆ: Ovo je prvi odlomak, a na kraju prvog odlomka je napomena gde se nalazi sledeći odlomak. Dakle, u sredini prvog odlomka “Sklonost ka deobama ...

prevodioci: Prevodioci ne mogu da nađu odlomak.

SUDIJA ROBINSON: Prevodioci se žale da ne mogu da pronađu pasus. Gospodine Miloševiću, da li ste prevodiocima dali kopije ovoga?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Da.

SUDIJA KVON: To je na dnu stranice 105.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: S tim što je tačno obeleženo odakle se daju citati, tako da mogu da prate na engleskom, ono što profesor citira na srpskom jeziku.

SVEDOK MARKOVIĆ: Da li ste pronašli taj pasus, gospodine Kvon?

SUDIJA KVON: Da, profesore.

prevodioci: Prevodioci nemaju tu označenu kopiju. Imamo je na BHS-u.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: "Sklonost ka deobama i usitnjavanju društvenih celina". Borba na delu protiv moderne demokratske integrišuće Federacije zaklanje se iza lažne ideološke parole, borbe protiv unitarizma i centralizma. Ali prava alternativa unitarizmu i centralizmu nije nacionalni egoizam i policentrizam sa vlastitim nacionalnim, u stvari, republičkim i pokrajinskim ekonomijama, nasilnim ograničavanjem nauke, kulture i obrazovanja na teritorijalne okvire i potčinjavanjem svih oblika društvenog života neograničenoj vlasti republičkih i pokrajinskih oligarhija. Istinska alternativa je demokratski i integrativni federalizam, u kome je princip autonomije delova usaglašen sa principom kordinacije delova u okviru jedinstvene celine, u kome su političke institucije na svim nivoima društvene organizacije dosledno demokratski konstituisane,

u kome je odlučivanje određeno slobodnim, racionalnim, javnim dijalogom, a ne zakulisnim i 'strogo poverljivom' kombinatorikom samozvanih i samoizabranih zaštitnika posebnih nacionalnih interesa". Sledeći odlomak je na stranici posle toga.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Govorite srpski, profesore, oni vas prate, oni dobro znaju ...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: "Nikog ne treba ubeđivati da separatizam i nacionalizam deluju na društvenoj sceni, ali se nedovoljno shvata da su takva opredeljenja idejno omogućena ustavom iz 1974. godine. Stalno jačanje i međusobno podsticanje separatizama i nacionalizma udaljilo je i nacije, jedne od drugih, do kritične tačke. Manipulacije sa jezikom, uterivanje naučnika i kulturnih stvaralaca u republičke i pokrajinske torove, žalosni su znaci narasle moći partikularizma. Sve nove etnogeneze, koliko su nesrećni proizvodi provincijalno zatvorene i regionalnim ideologijama pritiskute nauke, toliko su simptomatične za udaljavanje, ne samo od zajedničke sadašnjosti i budućnosti, već i od zajedničke prošlosti, kao da je svima stalo da što pre i što dalje pobegnu iz kuće koja se ruši. Stanje duhova upozorava da se politička kriza približila kritičnoj tački potpune destabilizacije Jugoslavije". Znači, utisak je bio da se kuća ruši i tu su onda jako ojačale sve te separatističke težnje. Sledeći odeljak je jednu stranu dalje, počinje rečju "demokratizacija". "Demokratizacija je bitan uslov, kako za izlaz iz duboke krize, tako i za neophodan društveni preporod. Jugoslaviji nije potrebna demokratija na rečima koja ništa ne menja, već demokratizacija svesti i društvenih odnosa". Kasnije, u istom pasusu: "Stanje je takvo da se unutar republika i pokrajina obrazuju neformalne grupe za osvajanje što uticajnijih položaja. Isto tako i na nivou Jugoslavije, umesto principijelne i argumentovane borbe mišljenja, formiraju se koalicije radi zadovoljenja republičkih i pokrajinskih interesa i samostalnog monopolističkog položaja političkih garnitura u njima".

SUDIJA ROBINSON: Koliko još odeljaka planirate da pročitate?

SVEDOK MARKOVIĆ: Pa, mislio sam da pročitam 12, ali ako vi smatrate da treba smanjiti ...

SUDIJA ROBINSON: To nije pravi način da se vodi glavno ispitivanje, jer posle izvesnog vremena to izgubi smisao. Šta ilustruju ti pasusi, profesore?

SVEDOK MARKOVIĆ: Ti pasusi ilustruju stav, koji je tada vladao u Srpskoj akademiji nauka, da je veliki problem dezintergracija jugoslovenskog društva. Činjenica je da je jedna država podeljena sad na šest ili na osam država, da svuda jača nacionalni egoizam, da pri tom strada demokratija, stradaju ljudska prava i da je jedino rešenje da se dosledno sprovede princip nacionalne ravnopravnosti svih naroda, a da Jugoslavija opet postane jedna celina koja će biti demokratska i u kojoj uspešno saraduju svi ovi narodi. Znači, nije bio cilj ono što su tvrdili oni koji nikad nisu ni pročitali "Memorandum", a to je da je to platforma za etničko čišćenje. Naime, moje lično mišljenje je ovo, da kada je pravljena optužnica za gospodina Miloševića, da je za tezu o genocidu i o etničkom čišćenju nedostajalo, nedostajao motiv, nedostajala je ideja, nedostajao je jedan projekat. Pošto se on nije mogao drugde naći, onda je iskorišćen ovaj fakt da je Srpska akademija nauka donela taj nekakav "Memorandum" koji je tada na raznim stranama napadan. Pre svega je u Srbiji je bio napadan, pa onda u Hrvatskoj, pa onda u Nemačkoj, gde je inače u to vreme vršena sistematska satanizacija Srbije. I onda se neko setio da spoji te dve strane. Evo, Milošević, sprovodi politiku etničkog čišćenja, a motiv za to je ovaj "Memorandum" Akademije nauka. Ja moram da kažem da gospodin Milošević nema apsolutno nikakvu vezu sa "Memorandumom". Onda kada je "Memorandum" pravljen, on nije bio uopšte neka poznata ličnost. On je čak formirao i neku komisiju koja je ispitivala ko je kriv za to i ko treba da bude odgovoran za "Memorandum", mada se nije on izjašnjavao o "Memorandumu", ali celo vreme je zvanična partijska politika bila

negativna u odnosu na "Memorandum". Prema tome, ne vidim da je mogao "Memorandum" da bude, po svom sadržaju ... Pogotovu po svom sadržaju, nije mogao da bude osnova za bilo kakvu politiku etničke dominacije jednog naroda nad drugim ili pogotovu za neku politiku etničkog čišćenja. Mislim da je to ... Ko god pročita taj dokument uveriće se da je to nemoguće dovesti jedno u vezu s drugim.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, profesore. E sada, da li je vama poznato, dakle, ovo ne može da ima veze, a da li je vama poznato da je neko u vlasti Srbije, a pre svega ja, vodio politiku nacionalne netolerancije ili neku politiku etničkog čišćenja?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Nije mi poznato, jer toga nije bilo, niti je moglo da bude. Politika Srbije je tada bila, upravo to uspostavljanje ravnopravnosti, jer bilo je nekih stvari ... Pre svega Srbija nije tada bila još formirana kao državna zajednica, jer su bila ova tri dela u Srbiji, potpuno odvojena. Znači, uža Srbija, Kosovo, Vojvodina i trebalo je, pre svega, napraviti onakvu državu, kakva je bila već u drugim republikama. To je bilo prvo što je trebalo uraditi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, profesore. Citiraću vam iz transkripta uvodnog izlaganja od 12. februara 2002. godine, uvodnog izlaganja, koje se odnosi na "Memorandum". To je strana 17, od 17 reda. "To je 'Memorandum' koji su napisali stvarni intelektualci i oni su bili u mogućnosti da 1986. godine stave svoja imena ispod sledećih redova". Citiram u prevodu, naravno. To ja citiram uvodno izlaganje druge strane. I, onda, u uvodnom izlaganju citiram sledeću odredbu "Memoranduma": "Fizički, politički pravni, kulturni genocid u odnosu na srpsko stanovništvo Kosova i Metohije je ozbiljni poraz Srbije". A završava citat, pa onda kaže dalje: "Osim u ratno doba, nikada se Srbima iz Hrvatske nije tako pretilo, kao danas". Opet završen citat. To je sve iz uvodnog izlaganja druge strane. I, onda se nastavlja na stranici 18 transkripta, uvodno izlaganje. "A onda je reakcija intelektualaca Srbije 1986. godine, bila u odnosu na ono što će se desiti na malom Kosovu. Kakva će biti sudbina, kakva će biti pretnja s kojima će se zaista suočiti Srbi, u odnosu

na pretnju s kojima se suočavaju ostali kasnije. Kako mogu na razuman način u tom kontekstu koristiti ideju kulturnog genocida? Ali predominantna kultura je bila ona koja je mogla da proizvede takvu misao. U to vreme se mnogo govorilo o tome da su Srbi ranjivi i da su pod pretnjom. Bila je zabrinutost da će se masakri iz II svetskog rata, koji su se sproveli nad Srbima, u strašnom obliku ponoviti i da će to privući Albance na Kosovu i da će Srbi na neki način biti eksploatisani i da će biti izloženi represiji, političkoj ili ekonomskoj. Na toj sceni ovaj optuženi se istakao i može se pokrenuti pitanje, kada razmotrimo ovaj deo istorije na osnovu dokaza, kako je ovaj čovek koji je bio redak među bivšim komunističkim liderima, bio u mogućnosti da utiče na tranziciju sa partijskog rukovodstva starom režima, do partijskog rukovodstva pod novim. Da li je on bio briljantan i blag vođa ili je, jednostavno, bio čovek koji je mogao najjasnije da shvati kako da održi kontrolu kroz manipulaciju”.

SUDIJA ROBINSON: Sada morate da postavite pitanje, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Evo me baš na pitanju. Šta možete da kažete na ovu tvrdnju, ove tužbe?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, tu je niz tvrdnji. Naravno, treba dosta vremena da se to sve komentariše. Ja bih mogao da kažem, naravno, kad se pominje II svetski rat, da su se tada zaista stravične stvari desile i na terenu Hrvatske i na terenu Kosova. Na terenu Kosova, Kosovo je dato na upravu Italiji (Italy). Italija je dovela na vlast ljude iz ove albanske organizacije “Bali kombetare” (Balli Kombetare). To su ljudi koji su obnovili ideju Prizrenske lige (Lidhja e Prizrenit). Trebao sam da kažem već ranije, ali evo sad kažem. Znači 1878. godine stvorena je na inicijativu, uz podršku Austro-Ugarske, organizacija Prizrenska liga, čiji je cilj bio stvaranje velike albanske države...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Čekajte, profesore, da ne idemo u širinu od Prizrenske lige.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ali dobro, to je II svetski rat.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro..

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: U II svetskom ratu se obnavlja Prizrenska liga na Kosovu. I moram da kažem da su to ljudi, znači, koji su smatrali da treba da se ujedini i stvori velika albanska država, koja će uključiti i istočnu Crnu Goru i južnu Srbiju i celu zapadnu Makedoniju i delove Grčke (Greece). I ta organizacija "Bali kombetare", znači, proterala je 30.000 Srba s Kosova i mnogi su pobijeni tada. To je bila osveta za sve ono što se ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, profesore...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To je ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, profesore. Profesore, zaustavio sam vas. Došli smo do trenutka za pauzu. Gospodine Miloševiću, morate uzeti u obzir tokom pauze na koji način želite da vodite svedočenje ovog svedoka. Ponekad su pitanja predugačka i gotovo uvek su i odgovori predugački, a takav pristup nama nije od koristi. Profesore, vaši odgovori moraju biti što sažetiji i što kraći. To je vrlo važno.

SUDIJA BONOMI: Gospodine Miloševiću, mislim da je u vezi sa poslednjim pitanjem stvarni problem u tome što vi niste jasno rekli na koju tvrdnju želite da dobijete komentar svedoka. Smatram to vrlo relevantnim delom dokaza, ali je vrlo važno da identifikujete onu tvrdnju, u odnosu na koju želite da dobijete odgovor. Možda možete o tome da razmislite tokom pauze i da onda, nakon toga, tražite odgovor na svoje pitanje.

SUDIJA ROBINSON: Napravićemo pauzu od dvadeset minuta.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, ili sada, ili kasnije možemo da utvrdimo označene stranice "Memoranduma" koje

želite da pročita svedok, a za koje sam pre rekao da bi bilo eventualno neprikladno da ih svedok pročita na način, koji ovde nije uobičajan. Zatim možete da nam kažete da li želite da te odlomke Pretresno veće pročita. A možete i vi da ih pročitate i da zamolite svedoka da ih komentariše. To je radio gospodin Najs u vezi sa nekim pređašnjim svedocima. Prema tome, nema problema sa samim "Memorandumom", već sa načinom za koji ste tražili da se uvrsti u spis preko svedoka. Nastavite, molim vas.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, prije nego što optuženi nastavi, želim da kažem nešto vezano za pitanje časnog sudije Bonomija (Bonomy). "Memorandum" se može pronaći pod oznakom 446, tabulator 28, vezano za svedočenje gospodina dela Brosa (Renaud de la Brosse) i za iskaz Odri Bading (Audrey Budding), iako to nisam proverio.

SUDIJA KVON: Uspeo sam da pronađem tabulator 28, dokaznog predmeta 446. Ipak, čini se da se prvi deo slaže, ali se razlikuje zadnji deo. Možete li nam reći na kraju o kakvoj se verziji radi?

TUŽILAC NAJS: Možda se radi o drugoj godini. Znam da to nije zadovoljavajuće objašnjenje vezano za taj dokazni predmet, ali objasniću vam kada to sam razrešim.

SUDIJA KVON: Hvala.

prevodioci: Mikrofon, za optuženog, molim.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Logičnije je da jedan od pisaca "Memoranduma" citira taj dokument, nego da ga ja citiram, pa da ga pitam, "je l' tako", jer to je onda sugestivno, ali upravo zbog toga što sam smatrao da ovo ne treba da bude unakrsno ispitivanje, već glavno ispitivanje, smatrao sam da on treba da citira, ali profesor Marković je citirao već jedan, kako bih rekao, upečatljiv deo "Memoranduma". Da završim sa ovim pitanjem, gde sam citirao uvodno izlaganje gospodina Najsa, pa je ispalo dugo citiranje i

nismo se, možda, razumeli do kraja. Naime, u uvodnom izlaganju gospodin Najš, čitam ponovo sa transkripta, citirao je jednu rečenicu iz "Memoranduma", među ostalim. "Fizički, politički, pravni i kulturni genocid protiv srpskog stanovništva na Kosovo i Metohiji je ozbiljan poraz Srbije". To je, dakle ... I tu je završen citat, a onda se posle toga kaže da sam ja manipulisao time. Profesore Markoviću, moje pitanje glasi: je li to bila objektivna stvarnost, ili moja manipulacija, taj progon Srba, to i pravno i kulturno i političko i fizičko maltretiranje, do ubistava na Kosovu i Metohiji? Je li to bila moja manipulacija, da ne kažem da sam manipulisao "Memorandum", što je, naravno, van svake pameti, ili je to bila objektivna stvarnost?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Stvarnost je i u "Memorandumu" se navode te cifre, da je 60.000 hiljada Srba proterano sa Kosova u toku II svetskog rata. A zatim, posle 1968. godine iseljavanje je postalo još mnogo intezivnije, tako da je 200.000 hiljada Srba otišlo, ili oterano sa Kosova, u periodu od 1968. godine, pa do 1990. godine. Znači, to je sve pod pretnjom, s mnogo nasilnih postupaka: ubistvo domaćih životinja, ubistvo stoke, otimanje useva. A ono što su autori "Memoranduma", ja se ne sećam da l' sam ja tada baš ... Nisam ni zapamtio ja tada baš da je upotrebljena reč genocid, ali kulturni genocid ... Uništeno je vrlo mnogo crkava i manastira iz XIII, XIV veka, od kojih su neki, u stvari, od svetske kulturne vrednosti. Dakle, to je nastavljeno i sad. 17. marta je Bogorodica Ljeviška, koja je jedna od vrhunskih umetničkih zgrada ... I fresaka i mozaika iz XIV veka, je uništena. Znači, to je to, to se dešavalo i to je tako. To je činjenica.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovde je ispalo iz transkripta, profesor je to rekao brzo, pa ga nisu mogli da prevedu. On je rekao Bogorodica Ljeviška.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, to stoji prazno u transkriptu.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Bogorodica Ljeviška je ime tog izuzetnog značajnog manastira iz XIII veka. Čuveni Astrapa, slikar je

naslikao izvanredne freske Bogorodice i ostale i to je, na žalost, zapaljeno i uništeno je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, profesore. Da li se može reći da je u to vreme, znači, o kome je reč, to su, znači, osamdesete, početak devedesetih godina, a i pre toga, naravno, bilo opšte poznato koje je razmere bio poprimio progon Srba i Crnogoraca i drugog nealbanskog stanovništva sa tog Kosova i Metohije. Je l' to bilo opšte poznato, ili je to bila moja manipulacija?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, bilo je opšte poznato zato što su stalno dolazile grupe nesrećnika sa Kosova u Beograd i pokušavali da nađu nekoga kome mogu da se požale i ko će im pomoći. Bilo je jedno vreme, pre vas, znači pre 1986. godine, 1987. godine, kada niko nije hteo ni da ih primi, dok je bio Ivan Stambolić predsednik. Oni su, onda, provodili dva-tri dana, po parkovima, tamo oko Narodne skupštine i bilo je grozno gledati taj jadan narod. Oni su tamo i noćivali na zimi, pod kišom i tako dalje i nikakve pomoći nije bilo, jer su se ljudi tada držali, prosto, tih dogovora da je Kosovo nezavisno, iznad jurisdikcije uže Srbije i da nikakva srpska Vlada tu ništa ne može da učini, oko toga.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: E sad da vas...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To je posledica Ustava iz 1974. godine?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Samo da se sad razumemo, molim vas. Vi ste pisali "Memorandum" 1986. godine?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Evo ja ću vas podsetiti šta je slovenački profesor Ivan Kristan, koji je, inače, bio svedok ovde, dakle, Slovenac, slovenački profesor, napisao pet godina ranije u časopisu, u broju deset časopisa "Socijalizam" 1981.godine. Pet godina pre "Memoranduma". Ne, dakle, srpski intelektualac, nego Slovenac, pa ću vas zamoliti da to komentarišete. Citiram Kristana: "Albanska

nacionalistička zamisao o etničko čistoj republici Kosovu i o ujedinjenju svih Albanaca u jednu republiku negira i jednu od osnovnih tekovina narodnooslobodilačke borbe i revolucije, to jest bratstvo i jedinstvo naroda i narodnosti Jugoslavije, koja je osnova njihovog zajedničkog života i zajedničke izgradnje socijalizma. Parola o etnički čistom Kosovu nudi, umesto stvarne ravnopravnosti i zajedništva naroda i narodnosti, njihovo neprestano prebrojavanje i šovinizam". Dakle, to je napisao slovenački profesor, pet godina pre "Memoranduma". Da li se toga sećate?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, sećam se. Svi intelektualci, angažovani, su govorili o tome, ali se tada još ništa nije moglo učiniti. "Memorandum" je pored ostaloga i reakcija na tu situaciju, u kojoj se zlo događa pred vašim očima, a vi ne možete da ga sprečite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala vam. Obratiću pažnju na još jedan Kristanov citat, dakle, isto iz 1981. godine. Isti slovenački profesor. "Protiv drugih naroda i narodnosti vrše se ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, zamolili su vas da usporite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: "Protiv drugih naroda i narodnosti vrše se brojni pritisci i šovinistički ispadi koji idu čak dotle da se pripadnici pojedinih naroda počinju iseljavati zbog osećaja ugroženosti. To se već duže vreme", dakle, 1981. godine on kaže "duže vreme događa na Kosovu, odakle se iselio priličan broj Srba i Crnogoraca. Tako da prema popisu 1981. godine, u poređenju sa 1971. godinom, pripadnika ovih dvaju naroda ima manje i to ne samo relativno, u strukturi sranovništva na Kosovu. 1971. godine, Srba je bilo 18,3 posto, a Crnogoraca 2,5 posto, a 1981. godine samo 13,2 posto odnosno 1,7 posto. Većih ih je manje i u apsolutnom broju i to Srba za 8,1 posto, a Crnogoraca za 4,8 posto, dok je, naprotiv, broj Albanaca, za isto vreme porastao za 34 posto". Dakle, moje pitanje glasi, profesore: da li ovi navodi slovenačkog profesora Kristana ne govore jasno tome da su navodi "Memoranduma", pet

godina kasnije o ovom pitanju, bili nešto što je bilo opšte poznato i opšte prihvaćeno u ono vreme u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, dakle, ne u Srbiji, nego širom Jugoslavije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To, za sve one koji imaju oči da gledaju i razum da razmišljaju, to je bilo nesumnjivo tako.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala profesore. Citiraću vam još samo jedan, jedan ću preskočiti zbog vremena, citat Kristanov, on kaže: "Iredintističke težnje albanskih nacionalista na Kosovu nisu novijeg porekla, već se pojavljuju, u stvari, kao produženje raznih kvislingških i fašističkih organizacija, koje su se u toku rata borile protiv narodnooslobodilačkog pokreta jugoslovenskih naroda. Organi državne bezbednosti su otkrile više neprijateljskih, nacionalističkih i iredentističkih, organizacija i grupa koje su na Kosovu delovale s konačnim ciljem da se postigne otcepljenje Kosova i drugih delova Jugoslavije, gde žive Albanci". U zagradi stoji "Makedonija i Crna Gora", "a potom i njihovo priključenje Albaniji. Formula za to trebalo bi da bude, najpre, 'Kosovo Republika'. Do slične neprijateljske pozadine nacionalističkih parola na Kosovu došlo se i u oceni na sednici CK Srbije, gde je naglašeno da su parole 'hoćemo republiku milom ili silom', 'eksploatacija Kosova', kao i niz drugih, koje govore o etnički čistom Kosovu, neposredno usmerene protiv ostalih naroda i narodnosti, naročito protiv Srba, Crnogoraca i Turaka. Parola o 'Republici Kosovo' jednako je opasna kao i parola o priključenju, toj republici delova Makedonije i Crne Gore, gde žive Albanci. Napad na ustavni poredak i integritet Srbije samo je prvi korak ka ugrožavanju integriteta i ustavnog poretka Jugoslavije". Dakle, pet godina pre "Memoranduma", to kaže Slovenac i dodaje: "Da su iredintističke težnje albanskih nacionalista na Kosovo produženje kvislingških i fašističkih organizacija". Je li to ikad bilo sporno?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da, ja sam baš pomenuo malo pre ...

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Očito se radi o početnim danima vođenja postupka Odbrane, od strane samog optuženog. Ipak, bilo bi od pomoći ako se identifikuje iz kojih dokaznih predmeta citira, pre nego što počne da ih čita. On nema advokata koji mu mogu pomoći, ali mi ćemo učiniti sve što možemo kako bismo pomogli Pretresnom veću. Što se tiče ovih dokaznih predmeta o kojima bi nas obavestio unapred, ne znam koliko brzo on to može da uradi, ali bilo bi od koristi, pogotovu ako se mogu elektronski pretražiti. Inače, ne možemo da uradimo nešto više od toga, osim da sedimo ovde i da slušamo, zato što se, jednostavno, to iznosi prebrzo.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, u ovom osvrtnju ima istine. Ako ćete nastaviti da vodite glavno ispitivanje, moraćete da razvijete određenu tehniku za to. Nema smisla da iščitavate duge odlomke. Mi nemamo taj tekst. Nemamo te odlomke. Rekao sam vam na početku da, ako nameravate da to uradite, onda morate da nam dostavite te dokumente i da ih identifikujete. Ako su oni već uvršteni u spis, onda nam to kažite. Morate da izradite kopije za Pretresno veće i za Tužilaštvo, zato što Pretresno veće možda želi da postavi pitanje o tome. A vi radite istu stvar kao i svedok. Nema svrhe da čitate odlomke koji traju po pet minuta, jer posle polovine pročitano odlomka već sam zaboravio šta ste rekli na početku. Morate to da sažmete i da staviti pred svedoka. Imaćemo probleme, ako nastavite na ovaj način. Takvi dokazi neće biti od koristi Sudu, a ako to nije korisno Sudu, u čemu je poenta? Dokazi koje izvodite moraju biti relevantni i korisni za predmet. To nam mora biti od pomoći, kako bismo mogli razlučiti stvarne odgovornosti. Ponoviću vam ovo poslednji put, ako to ponovno budete želeli da uradite, više vam to neću dozvoliti zato što ispitivanje ne može da se vodi na ovakav način. Ako imate neki odlomak iz nekog dokumenta, prvo recite koji je to dokument i ako želite iz njega nešto da pročitate, onda do tog trenutka već morate da osigurate i kopije za strane i za Pretresno veće. Dakle, nakon današnjeg dana moraćete te stvari da ispravite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, ja sam citirao časopis "Socijalizam" koji se mogao kupiti u svim republikama, širom Jugoslavije. Rekao sam da je to broj 10 od 1981.godine. Da li sam ispravno citirao lako se može proveriti, ali svrha mog pitanja je bila da ustanovi ...

SUDIJA ROBINSON: Ne. Morate kopiju da date i nama.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, daću i vama kopije. Pribaviću ih, pa ću vam dati da može da se uporedi da je sve ovo što sam citirao tačno citirano i da ništa nisam ...

SUDIJA ROBINSON: Ne, oprostite. Morate to dostaviti ranije, takva je procedura.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro,...

SUDIJA ROBINSON: Ako želite da vodite svoje glavno ispitivanje, onda morate da se pridržavate procedure, jer ona ima svoju svrhu, što nam omogućava da pratimo svedočenje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Profesore, dakle, da li je nesporno da su o pitanjima, koja se tiču progona Srba i Crnogoraca sa Kosova i Metohije, pisali razni autori i razni političari širom Jugoslavije i mnogo pre nego što ste vi pisali "Memorandum"?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, naravno, ima dosta literature o tome. Ja bih samo ovde hteo da navedem taj podatak. Pošto je pomenuto da su na Kosovu bile fašističke i kvislingške organizacije, postojala je organizacija "Bali kombetare", može se elektronskim putem dobiti obilje podataka o tome. To je bila čista fašistička organizacija, a Nemci su, isto tako, dali oružje i naoružali su celu jednu SS diviziju na Kosovu, sastavljenu od kosovskih Albanaca. To je bila "Skenderbeg SS divizija". Ja sam lično učestvovao u borbama protiv te divizije, to je jedno. Drugo, hteo bih da objasnim ovde otkud ova parola "Kosovo Republika". Naime, taj secesionizam je hteo da

dovede do otcepljenja u dva koraka. Prvi korak bi bio zahtev da Kosovo, koja je bilo autonomna oblast u okviru Srbije, postane zasebna republika. Zato je traženo "Kosovo Republika". To je bio slogan. "Kosovo Republika". Zašto? Zato što po Ustavu Jugoslavije, ako republike su imale pravo da traže pravo na otcepljenje, kao samoopredeljenje do otcepljenja i oni su hteli da u prvom koraku, znači, Kosovo postane republika, a onda u drugom koraku da se otcepi. Inače, to su bile zaista opšte poznate stvari. Nema ništa tu novo. Taj činjenički materijal nije u "Memorandumu". Nova je samo kritika, analiza tih činjenica.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Profesore, s obzirom na vaše sadašnje, ali i ondašnje članstvo u Srpskoj akademiji nauka i iskustvo u vezi sa izradom, koliko, po vašoj oceni, ima osnova u tvrdnjama da je taj dokument predstavljao bazu za nekakav srpski nacionalizam i dominaciju, pogotovu za etničko čišćenje, ili progon na nacionalnoj, ili verskoj osnovi?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Taj dokument nije mogao samim svojim sadržajem predstavljati bazu za tako nešto. Sem toga, taj dokument nije ni završen. Srpska akademija nauka nije ni stigla da ga prihvati. On nije u to vreme nigde bio objavljen. On je sad objavljen, tek ovih poslednjih godina. On ni u kom smislu nije mogao biti osnova bilo čije politike, a pogotovu ne partije koja ga je osudila.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A nije li tačno upravo suprotno da je u "Memorandumu" pre svega izraženo zalaganje za princip nacionalne ravnopravnosti, za borbu protiv hegemonije, bilo kog naroda bivše Jugoslavije. Za ekonomsku stabilnost društva, koje je tada bilo u svojevrstnoj krizi?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da. To sam rekao već i to se, naravno, vidi iz svih onih ostalih delova, koje sam imao nameru da ovde izložim...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, evo, molim vas,...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Potpuno je jasno da je tamo

sasvim suprotno tumačenju "Memoranduma". Taj "Memorandum" je bio dokument koji je izrazio i jako dobro obrazložio neophodnost potpune nacionalne ravnopravnosti u Jugoslaviji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li želite da citirate nešto od toga sada iz teksta "Memoranduma", koji je pred vama?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja mogu da citiram, samo ne znam, časni Sud je odlučio da ne bi trebalo citirati. Ja mogu da citiram, ako se to želi.

SUDIJA ROBINSON: Možete, ali identifikujte o kom se odlomku radi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, reč je o zalaganju za nacionalnu ravnopravnost.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da. Možda samo kraj. Tri zadnja odlomka. "Jedna razvojna epoha jugoslovenske zajednice i Srbije očigledno se okončava sa istorijski istrošenom ideologijom, opštom stagnacijom i sve izraženijim regresijama u ekonomskoj, političkoj, moralnoj i kulturno-civilizacijskoj sferi. Tako stanje imperativno nalaže korenite, duboko promišljene, naučno zasnovane i odlučno sprovedene reforme celokupne državne strukture i društvene organizacije jugoslovenske zajednice naroda, a u smeru demokratskog socijalizma i bržeg i plodotvornijeg uključenja u savremenu civilizaciju. Društvene reforme treba da u najvećoj meri aktiviraju prirodne i ljudske snage čitave zemlje kako bismo postali produktivno, prosveteno i demokratsko društvo, sposobno da živi od svog rada i stvaranja, moćno da daje svoj doprinos svetskoj zajednici. Prvi uslov našeg preobražaja i preporoda je demokratska mobilizacija celokupnih umnih i moralnih snaga naroda, ali ne samo za izvršavanje donesenih odluka političkih foruma, nego i za stvaranje programa i projektovanje budućnosti na demokratski način ...

SUDIJA KVON: To je stranica 140, na dnu.

prevodioci: Hvala vam, časni sudija.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: "...čime bi se po prvi put u novijoj historiji na opšte društvenom zadatku stvarno sjedinili znanje i iskustvo, savest i hrabrost, mašte i odgovornost, na osnovama dugoročnog programa". Da vidim da li ima negde eksplicitnije ovo ... Izražen ovaj zahtev. Samo jedan momenat, molim vas. Evo ...

SUDIJA ROBINSON: Da li svi ti odlomci ilustruju unapređivanje nacionalne jednakosti?

SVEDOK MARKOVIĆ: Položaj Srbije i srpskog naroda. Odlomak pre naslova o statusu Srbije i srpskog naroda. Jedan odlomak pre toga.

SUDIJA KVON: Da li to počinje nakon: "Iz ove analize sledi...".

SVEDOK MARKOVIĆ: "Iz ove analize sledi".

SUDIJA KVON: To je stranica 119.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: "Iz ove analize sledi da su politička demokratizacija i korenita kadrovska obnova istinsko samoodređenje i ravnopravnost pripadnika svih jugoslovenskih naroda, uključujući i srpski, puno ostvarenje ljudskih, građanskih i socijalno-ekonomskih prava i dosledna racionalizacija jugoslovenskog političkog sistema i politike razvoja, oni neophodni preduslovi bez kojih se ne može ni zamisliti izlaz iz današnje krize jugoslovenskog društva". Dakle, insistira se tu na istinskom samoodređenju i ravnopravnosti pripadnika svih jugoslovenskih naroda. To se ponavlja na više mesta, taj zahtev. Evo ima i ovde, pod (b). Dakle, tri stranice ranije, "samoodređenje naroda". Pod (a) "suverenost naroda", pod (b) "samoodređenje naroda". Tri su "ljudska prava". "Samoodređenje nacije". "U modernom društvu je svako političko ugnjetavanje i diskriminacija na nacionalnoj osnovi civilizacijski neprihvatljivo. Jugoslavensko rešenje nacionalnog pitanja je u početku moglo biti shvaćeno kao primeran model mnogonacionalne federacije u kojoj je princip jedinstvene države i državne politike bio

uspešno spojen s principom političke i kulturne autonomije, nacija i nacionalnih manjina. U toku poslednje dve decenije sve više je slabio princip jedinstva i pre naglašavan je princip nacionalne autonomije koji se u praksi pretvorio u suverenost delova republika, koje, po pravilu, nisu nacionalno homogene. Slabosti koje su od početka bile prisutne u modelu postojale su sve vidljivije. Sve nacije nisu ravnopravne. Srpska nacija, na primer, nije dobila pravo na vlastitu državu. Delovi srpskog naroda koji u znatnom broju žive u drugim republikama nemaju prava, za razliku od nacionalnih manjina, da se služe svojim jezikom i pismom, da se politički i kulturno organizuju, da zajednički razvijaju jedinstvenu kulturu svog naroda. Nezaustavljiv progon Srba sa Kosova na drastičan način pokazuje da ona načela koja štite autonomiju jedne manjine, Albanaca, nisu primenjena kad su u pitanju manjine u okviru manjine". To su, znači, etničke zajednice, Srba, Crnogoraca, Turaka i Roma na Kosovu. "S obzirom na postojeće oblike nacionalne diskriminacije današnja Jugoslavija se ne može smatrati modernom i demokratskom državom". Dobro, ja mislim da ne bih morao dalje da citiram.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ne, dovoljno je, dovoljno je, profesore.

SUDIJA BONOMI: Gospodine Miloševiću, mogu li profesoru da postavim pitanje? Profesore, spomenuli ste puno puta da je ovo bio samo nacrt dokumenta i da nikada nije bio objavljen. Da li znate pod kojim okolnostima je nekoliko godina kasnije, ipak, objavljen?

SVEDOK MARKOVIĆ: Znači, kada je taj dokument procurio i bio objavljen u štampi, Akademija je napadnuta. Zahtevalo se da se kazne svi oni koji su bili učestvovali u radu na tom dokumentu i koji su bili odgovorni na njemu. To je bilo, znači, 1986. godina, ali deset godina kasnije već se počelo zaboravljati na to. Promenila se cela situacija i više niko nije ni obraćao pažnju na Akademiju. Onda su dvojica članova grupe, koja je radila na "Memorandumu", Kosta Mihailović, koji će doći ovde kasnije i Vasilije Krestić, redigovali i

objavili taj dokument, a, isto tako, su i komentarisali pisanje o njemu. Znači, to je deset godina kasnije, otprilike, objavljeno. A dotle se nije govorilo o "Memorandumu", jer je i Srpska akademija nauka rekla, to je nezavršen dokument, nećemo o tome uopšte ni da razgovaramo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro. Možemo li dalje?

SUDIJA KVON: Mogu li ja da vam postavim sledeće pitanje, profesore? Profesore, da li vam je poznata činjenica da je sveštenik, ili biskup, Mihailo Mikić, pokušao da objavi ovaj "Memorandum" 1986. godine?

SVEDOK MARKOVIĆ: Ne. Poznato mi je samo da je u Hrvatskoj, da je ta jedna nezavršena verzija bila objavljena i to dva puta. Hrvati su onda to dalje poslali u Nemačku i drugde, pa se onda sa svih strana osula paljba po "Memorandumu", a za ovo nisam znao.

SUDIJA KVON: Tužilaštvo će to pojasniti kasnije. Izvolite, gospodine Miloševiću, nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, profesore. Pomenuli ste, sada kad ste odgovarali, potrebu koja se veoma jasno videla u ono vreme, da se vrše reforme. Da li vam je poznato šta smo mi u Srbiji, mislim na političko rukovodstvo i na sebe lično, činili te 1989, 1990, 1991. godine, u pogledu reformi i čime smo se bavili?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: 1989. godine bile su formirane dve komisije, jedna za reformu ekonomskog sistema, u kojoj ste i vi, koliko mi je poznato, učestvovali, a druga za reformu političkog sistema, u kojoj sam i ja bio imenovan prvi put. Dotle sam smatran disidentom i nisam imao nigde pristup, sad, odjednom, sam određen za člana te komisije. Ja nisam ni učestvovao u radu, ali sam video onu konačnu verziju i stavio primedbe na nju. Dakle, ta dva dokumenta su reformisala celokupan društveni sistem u Srbiji i to su prve reforme, u stvari, izvedene u istočnoj Evropi, jer posle se govorilo da su ove

druge istočnoevropske zemlje devedesetih godina vršile određene reforme, međutim, ovde po prvi put su doneti sledeći zaključci: u komisiji za reformu ekonomskog sistema je zaključeno da u Srbiji mora postojati tržišna privreda, da svako preduzeće mora odgovarati za rezultate svoga rada, da ta tržišna privreda, do duše, treba da bude regulisana, a ne anarhična kao u modelima XIX veka lese-fer (laissez-faire). Tu je srpska privreda najzad postala moderna regulisana tržišna privreda, kao što su danas privrede u razvijenim zemljama. Druga komisija, za reformu političkog sistema, je po prvi put utvrdila da ne može postojati monopol jedne partije na političku i svaku drugu moć, to je, znači, bila Komunistička partija, nego da mora postojati politički pluralizam, znači, mnoštvo, više raznih političkih snaga, koje se pojavljuju na izborima. Zatim, tu je, čuli ste, utvrđeno da se moraju poštovati sva ljudska prava i politička i socijalno-ekonomska i kao rezultat, recimo, toga, samo jednu neposrednu posledicu da pomenem koja je jako duboko uticala na odnos srpskih intelektualaca prema tadašnjoj vlasti, jer srpski intelektualci su uvek bili u prilično kritičnom položaju prema državi i prema režimu, ali od velikog značaja je bilo što je ukinut, takozvani, "verbalni zločin", delikt de opinion (delict de opinion) onaj "verbalni zločin". Znači, onemogućeno je da bilo ko bude proganjan zbog mišljenja koje je izrazio. To je dovelo do potpune ... Ukinuti su politički zatvorenici i to je dovelo do velike slobode mišljenja i govora, tako da tu bih sad i odgovorio na onaj deo vašeg pitanja pre pauze. Nije vama dalo status nesumnjivog lidera srpskog naroda, to što vi imate one odlike koje su tamo pominjane, pragmatičnost, veština i tako dalje, sposobnost manipulacije, nego to što su ljudi shvatili duboko i poverovali u to da se dešava nešto novo, da dolazi stvarna reforma tog sistema i da se polažu temelji jednog, zaista, demokratskog, socijalističkog uređenja, jednog demokratskog, znači, gde će biti regulisana tržišna privreda, gde će biti sloboda mišljenja, sloboda štampe, gde će, znači, sva prava biti poštovana i to uverenje je, u stvari, vama donelo veliku masovnu podršku, koja se posebno videla na mitinzima, koji su se u ono vreme održavali. To više, nego bilo šta drugo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, profesore, hvala vam, ali da se vratimo na "Memorandum". Da li se može konstatovati, sasvim precizno vas pitam, kad je reč o nacionalnom pitanju, da se autori "Memoranduma" zalažu upravo za nacionalnu ravnopravnost i za prevazilaženje etnocentrizma i nacionalizma, što je preduslov za normalan život u zajedničkoj državi?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa. ako bi se jednom rečju formulisalo šta je osnovni smisao "Memoranduma", onda je to, zaista, zahtev za nacionalnu ravnopravnost. Demokratizacija i zahtev za nacionalnu ravnopravnost.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, dobro, ne mislite li onda da oni koji o "Memorandumu" govore, kao o srpskom nacionalističkom programu i taj tekst nisu pročitali, ili su ga pročitali sa krajnje nepoštenim i zlonamernim namerama i manipulišu i lažno ga intepretiraju?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa ja sam mislio, po pravilu, da su ljudi iznosili mišljenja o nečemu što nisu imali u rukama, što nisu pročitali. Ali, naravno, da nije isključeno i ovo drugo da su, pošto, na žalost, najveće zlo među ljudima su oni koji su inteligentni i obrazovani i obavešteni, ali zlih namera, etički, na nedovoljnoj visini. Tako da mislim, da je moguće i ovo drugo, da je to činjeno namerno. To je bilo vreme satanizovanja Srbije. Mislim da je Srbija satanizovana, pre svega, zbog neposlušnosti, zbog nepokornosti. Trebalo je tu ostvariti kontrolu nad tim balkanskim prostorom. Ovde se pojavila Srbija koja se odupire, koja ne prihvata to lako i onda je trebalo satanizovati. To se pre svega sistematski radilo u nemačkim medijima. Jedan broj ljudi, Rajsmiler (Reismuller), Ilau i tako dalje, koji su pisali u "Frankfurter algemajne" (Frankfurter Allgemeine) i "Zi dojče cajtung" (Suddeutsche Zeitung) i u drugim listovima, su sistematski satanizovali Srbiju, njene političke institucije, vojsku i to je bilo u funkciji toga.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Da sad pređemo na jedan drugi događaj i da procenimo koliko se njime manipulisalo. Naime,

da li se sećate proslave šestotina godina kosovske bitke, za Vidovdan 1989. godine, na Gazimestanu (Gazimestan)?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Sećam se. To je bio veliki događaj sa ogromnom masom sveta. Zapadni izvori su ocenili da je tu bilo oko milion ljudi okupljeno i vi ste tu održali jedan vrlo poznat govor, u početku hvaljen, a kasnije žestoko napadan, od strane istih medija.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Oni koji su ga prvo hvalili, su ga posle napadali, na osnovu čega?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, ja tu imam i malo više materijala o tome. Ali je interesantno to, mada bi možda trebalo prvo videti o čemu je bio taj govor, ali, pre toga ako dajemo jedan opšti opis, oni koji su ga hvalili, a to je bilo odmah sledećeg dana, recimo "Bi-Bi-Si" (BBC) ili list "Independent" (Independent), koji je imao tamo dva novinara prisutna. Imam ovde i njihova imena. Oni su izrazili svoje iznenađenje da je to bio jedan vrlo miran, tolerantan govor koji je, čak, razočarao neke od onih prisutnih, koji su očekivali da ćete vi da napadate sada albanski terorizam i represivne mere koje se na Kosovu ... Međutim, vi niste njih ni pomenuli, a govorili ste celo vreme o slozi, o tome da je nesloga i dovela do tog poraza na kosovskom polju. Zatim ste zahtevali ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, profesore, da ne bi opisivali ...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Dobro, al' to je bilo, znači, da završim ovo. Znači, to su bili prvi opisi. Deset godina kasnije, kada je već nastupio ovaj period satanizacije, onda se govorilo o tome da ste vi održali jedan vatreni, strasni, histerični govor. Da ste galvanizovali celu onu masu u najgora šovinistička osećanja. To je bila posle reakcije i "Njujork tajmsa" i londonskog "Tajmsa" (Times), čak "Vašington posta". Ja mogu da navedem ovde kako se posle o tome pisalo, a možda bi trebalo da, najpre, vidimo šta se vi tada uopšte govorili ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa ...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: ... šta ste rekli ...

SUDIJA ROBINSON: Ne, profesore. Dozvolite gospodine Miloševiću da postavlja pitanja, a vi kratko odgovarajte na njih. On zna dokaze koje putem vas želi da uvede. Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Evo, gospodine Robinson, u skladu sa vašom sugestijom, o kojoj ste maločas govorili, a poznato vam je koliko je ovaj govor upotrebljavan i u uvodnoj reči gospodina Najsa i u mnogim drugim izjavama, listovima i postupcima satanizacije moje ličnosti. To je dokazni predmet broj 5. On vam je dat i ja se nadam da imate obeleženo ono što sam želeo da citiram, pa mi vi recite, da li da citiram ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, pohvaljujem vas, zato što ste model proceduralne korektnosti.

SUDIJA KVON: Mislim da ga imamo kao dokazni predmet Tužilaštva 446, tabulator 30. Molim da me Tužilaštvo ispravi, ako grešim.

TUŽILAC NAJS: Proveravamo verzije.

SUDIJA KVON: Rečeno mi je da ono što imamo pred sobom je samo deo toga.

TUŽILAC NAJS: Tabulator 30 je verzija iz novina, iz "Politike", mislim. Nisam siguran odakle su ove druge verzije.

SUDIJA ROBINSON: Nastavite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja imam pred sobom tekst na srpskom, molim vas, da ga uvedete kao dokazni predmet. A sada ću da citiram nekoliko delova, koji su vama u engleskom prevodu obeleženi markerom. Nadam se da ih imate. Ja sam mislio da ta pitanja

postavim profesoru, ali ako vama više odgovara da ja citiram svoj govor, to ću sa zadovoljstvom da uradim. Dakle, citat ...

SUDIJA ROBINSON: Umesto što citirate, recite nam, zašto to citirate? Šta time želite da ilustrujete?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Želim da ilustrujem da se ovim govorom manipuliralo i to je čak blaga reč. Da je gola laž da je ovaj govor bio ratnohuškački i nacionalistički ili na bilo kakav drugi način delovao protiv drugih naroda, ili u funkciji pogoršavanja političke situacije, tada kada je održan 1989. godine i bilo kad drugo, kad bi ga bilo ko pročitao. Prema tome, ja želim da komentariše profesor to što se tada događalo, a citiraću nekoliko delova iz tog govora, tako da nije istrgnuto iz konteksta, nego da se vidi jedan, zaista, jasan sadržaj. Dakle, prvo želim da citiram, to imate u ovom prevodu ...

SUDIJA KVON: Gospodine Miloševiću, mogu li prvo da proverim sledeću stvar? Verzija na srpskom je skinuta sa "jaha" (Yahoo), a prevod na engleskom nudi organizacija "Slobodan Milošević". Da li onda mogu da smatram da su oni preveli verziju sa BHS na engleski?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja mislim da nisu. Ja mislim da su oni engleski prevod skinuli sa BBC-jevog sajta i samo ga emitovali, ali autentično je ono što su novine donele sledećeg dana, a još želim da dodam da sam priložio i televizijsku traku tog govora, koji ovde imate. Ja ne želim da uzimam vreme da sad puštam televizijsku traku, ali, ako želite, možemo odmah da pustimo televizijsku traku. Želeo sam da uštedim vreme citiranjem delova, ali, molim vas, da kao dokazni predmet primite celu televizijsku traku.

SUDIJA KVON: Neće biti nikakvih problema pošto imamo puni tekst verzije na srpskom. Izvolite, nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Puni tekst imate, čak i na televizijskoj traci,

od početka pa do kraja. Želim da citiram sledeće, dakle, kažem u govoru: "I nema zato u Srbiji pogodnijeg mesta od Kosova Polja da se kaže da će sloga u Srbiji omogućiti prosperitet i srpskom narodu i Srbiji i svakom njenom građaninu, bez obzira na nacionalnu, ili versku pripadnost".

SUDIJA ROBINSON: Gdje je to? Na kojoj stranici?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: To vam je markerom obeleženo i to imaju i prevodioci, a nadao sam se da imate i vi, jer sam dao dovoljan broj primeraka.

SVEDOK MARKOVIĆ: Na sredini stranice 2.

SUDIJA ROBINSON: Ništa nije obeleženo u mojoj verziji.

TUŽILAC NAJS: Na dnu prve stranice. Možda optuženi ne zna da kada se nešto označi žutim markerom, onda se to ne vidi u kopiji. Na dnu druge stranice.

SUDIJA ROBINSON: U redu, nastavite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, "bez obzira na nacionalnu ili versku pripadnost". Pa, onda dalje, sledeći citat: "U Srbiji nikada nisu živeli samo Srbi. Danas u njoj, više nego pre, žive građani i drugih naroda i narodnosti. To nije hendikep za Srbiju. Iskreno sam uveren da je to njena prednost. U tom smislu se menja nacionalni sastav gotovo svih, a naročito razvijenih zemalja savremenog sveta. Sve više i sve uspešnije zajedno žive građani raznih nacionalnosti, raznih vera i rasa. Socijalizam, kao progresivno i pravедno demokratsko društvo, pogotovo ne bi smelo da dopusti da se ljudi dele nacionalno i verski. Jedine razlike, koje se u socijalizmu mogu da dopuste i treba da dopuste, su između radnih i neradnih, između poštenih i nepoštenih. Zato su svi, koji u Srbiji žive od svog rada, pošteno, poštujući druge ljude i druge narode, u svojoj republici.

Uostalom, na tim osnovama treba da bude uređena čitava naša zemlja. Jugoslavija je višenacionalna zajednica i ona može da opstane samo u uslovima potpune ravnopravnosti svih nacija koje u njoj žive. Kriza, koja je pogodila Jugoslaviju, dovela je do nacionalnih, ali i do socijalnih, kulturnih, verskih i mnogih drugih, manje važnih podela. Među svim tim podelama, kao najdramatičnije su se pokazale nacionalne podele. Njihovo otklanjanje olakšaće otklanjanje drugih podela i ublažiti posledice koje su te druge podele izazvale. Od kad postoje višenacionalne zajednice, njihova slaba tačka su odnosi koji se između različitih nacija uspostavljaju. Kao mač nad njihovim glavama, prisutna je neprekidna pretnja da se jednog dana pokrene pitanje ugroženosti jedne nacije od drugih i time pokrene talas sumnji, optužbi i netrpeljivosti, koji po pravilu raste i teško se zaustavlja. To unutrašnji i spoljni neprijatelji takvih zajednica znaju i zato svoju aktivnost protiv višenacionalnih društava, uglavnom organizuju na podsticanje nacionalnih sukoba. U ovom trenutku, mi u Jugoslaviji se ponašamo, kao da nam to iskustvo uopšte nije poznato i kao da u sopstvenoj i daljoj i bližoj prošlosti nismo iskusili svu tragičnost nacionalnih sukoba, koje jedno društvo može da doživi, a da ipak opstane. Ravnopravni i složni odnosi među jugoslovenskim narodima su neophodan uslov za opstanak Jugoslavije, za njen izlazak iz krize i, pogotovo, neophodan uslov za njen ekonomski i društveni prosperitet. Time se Jugoslavija ne izdvaja iz socijalnog ambijenta savremenog, a pogotovo, razvijenog sveta. Taj svet sve više obeležava nacionalna trpeljivost, nacionalna saradnja, pa čak i nacionalna ravnopravnost. Savremeni ekonomski i tehnološki, ali i politički i kulturni razvoj, upućuje razne narode jedne na druge, čini ih međusobno zavisnim i sve više i međusobno ravnopravnim. U civilizaciju, ka kojoj se kreće čovečanstvo, mogu zakoračiti, pre svega, ravnopravni i ujedinjeni ljudi. Ako ne možemo da budemo na čelu puta u takvu civilizaciju, ne treba sigurno da budemo ni na njegovom začelju". Pa, onda, citiraću pasus iz koga je gospodin Najs istrgao parče jedne rečenice da bi objasnio da je ovaj govor ratno-huškački ...

SUDIJA ROBINSON: Ne, gospodine Miloševiću, vi ovde ne svedočite.

Svedok je tu da svedoči. Vi ste citirali jedan veliki pasus i sada biste trebali da mu postavite pitanje o tom pasusu, tako da znamo o čemu on svedoči. Da li želite da mu postavite pitanje, da li se on slaže da u tom govoru nema ništa što bi podstaklo njega ili druge u smislu da je govor promovisao međurasne i međunacionalne sukobe. Ponovo ukazujem: vi niste ovde da biste svedočili. Da bismo čuli svedočenje, morate da postavite pitanje o onome što ste pročitali, inače to nema nikakvu vrednost za nas.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Da li je, profesore, ovo što sam pročitao autentično iz govora koji ste imali prilike i nedavno i da vidite na traci i da pročitate i da vidite i ovu traku koja je ovde deponovana i iz vašeg saznanja, u vreme kad je taj govor održan?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To je nesumnjivo autentično, a hteo bih samo da dodam tome da za ljude koji decenijama već žive u Srbiji, to je nastavak poznate politike još za vreme Tita. To je politika bratstva i jedinstva. Tito je uvek o tome govorio, a gospodin Milošević je, u stvari, nastavio to, da mora postojati ravnopravnost među nacijama, da one čak treba da žive u bratstvu i jedinstvu. On nije upotrebljavao te izraze, ali to su upravo te ideje na kojima je Jugoslavija bila zasnovana, ali koje, na žalost, nisu u svim nacijama bile dovoljno ukorenjene, tako da su kasnije prevagu odnele separatističke ideje, al' to su ideje na kojima je Jugoslavija živela za vreme II svetskog rata i posle II svetskog rata, sve do početka ovih velikih kriza sedamdesetih godina.

SUDIJA ROBINSON: Hvala, profesore.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ima li ikakve sumnje da je ovo što sam pročitao autentično?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Nema, za mene nema. To je to.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li se sećate da se govor završava ... Poslednja rečenica glasi: "Neka živi mir i bratstvo među

narodima”.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je. To, onaj ko se sprema za ratne pohode i za etničko čišćenje i za genocid, ne bi nikad pozvao narod da kliče miru i bratstvu među narodima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, dobro ...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To je to što je za vreme Tita, već uvek govoreno, “bratstvo i jedinstvo među narodima”. Tako je jedino Jugoslavija mogla da postoji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, dobro, profesore, kako objašnjavate činjenicu da je posle deset godina, od kad je taj govor održan, 1999. godine ušla u opticaj teza, kako je tada iskorišćen taj govor, da se potpali srpski nacionalizam?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, pojavile su se drukčije političke potrebe. I u ono vreme je, znači, tih ranih, ovo je 1988. godina ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: 1989. godina

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: 1989. godina. Tada još nije bilo nikakvih napetosti i problema u međunarodnim odnosima Srbije i drugih država, a, kasnije, kada se došlo do zaključka da je Srbija nepokorna, da ona ... Bio je još jedan argument. Ona je nepokorna. To je glavni. Drugi, da je ona ostala još poslednji bastion komunizma u Evropi. To je bio isto razlog da se vrši ova satanizacija. U stvari, ovo što sam malopre objasnio, reforme koje su izvedene u Srbiji su dale jedno društvo koje nije imalo nikakvih odlika onoga što se obično na zapadu podrazumeva kao komunizam. Ako je to komunizam što je bilo tada u Srbiji, a to je bio neki humani demokratski socijalizam, onda, naravno, to bi bila propaganda za komunizam. Ali, uglavnom, razni doktrinari, dogmatičari su uporno ponavljali da je, evo, ostala još Srbija poslednji bastion, iako je Srbija išla stvarno jednim srednjim putem. Mogli su reći jednom socijal-demokratskom linijom ugledajući se možda na severozapadne države, kao što su Švedska, Norveška (Norway) i ostale, tim putem se htelo da ide. Ali, to nije

bilo dovoljno ovim raznim agresivnim i militantnim ideolozima i oni su, znači, proglasili da je Srbija prvo, znači, ostala ideološki na drugoj strani, a, s druge strane, da Srbija hoće da ugnjetava druge narode. I, pazite, ovo što niste sad pročitali, al' ja ću da iznesem, jer imam taj tekst tu. Kad vi govorite o bitkama koje moraju biti, pre svega, političke, ekonomske, kulturne, vi kažete: "Naša glavna bitka se danas odnosi na ostvarenje ekonomskog, političkog, kulturnog i opšte-društvenog prosperiteta". Pa, onda, kad se kaže: "To nije oružana bitka, mada i takve nisu isključene" ... Kako se može ovo, "mada i takve nisu isključene", uzeti kao objašnjenje za neku vašu militantnu politiku ratnog čišćenja, ili dominacije nad drugim narodima. Na ovom prostoru, ja sam zato na početku već rekao, ovo je prostor koji je uvek bio objekat raznih osvajača i tu je uvek morala biti spremnost na odbranu, uključujući oružanu odbranu ...

SUDIJA ROBINSON: Hvala, profesore, hvala.

SUDIJA BONOMI: Gospodine Miloševiću, čini mi se da u ovom trenutku postavljate vrlo konkretna i direktna pitanja, ali dobijate jako duge odgovore, koji se ne bave u celini pitanjima, koja ste postavili. Imajte na umu da je vreme ograničeno i čini mi se da vi imate jasnu predstavu o tome šta želite da pitate svedoka, pa bi možda mogli da ograničite njegove odgovore na ono što pitate. Takođe sam i sam želeo da postavim jedno konkretno pitanje, a to je, da li ćete nam prezentirati odlomke iz štampe, za period 1989. godine i 1999. godine, da biste pokazali nekonzistentnost koja je postajala među njima?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: 1989. godine, ovaj govor je je pokrivan od zapadnih medija sasvim korektno. 1999. godine, ja sam vam to citirao u uvodnom izlaganju, ali vrlo nepotpuno. 1999. godine, je krajnje nekorektno. Naime, gola laž i čist falsifikat, jer nigde u ovom govoru nemate ni pomena o nekom ratnohušakačkom ili nacionalističkom odnosu prema onome o čemu se govori. Naprotiv.

SUDIJA BONOMI: U potpunosti razumem vašu poentu. Shvatio sam to iz vaše uvodne reči, ali imam problema da nađem te članke iz 1999. godine na koje se pozivate. Zbog toga vas pitam, da li ćete vi, kroz izvođenje vaših dokaza, ponuditi te članke kojima vi imate pristupa, a koje mi nemamo u ovom trenutku? Hvala vam.

SVEDOK MARKOVIĆ: Da li mogu da odgovorim na vaše pitanje. Ja imam te odlomke za koje ste zainteresovani.

SUDIJA BONOMI: Problem je, profesore, u tome što se gospodin Milošević mora time baviti. On mora da prezentira materijal u vezi sa kojima želi da izvede dokaze. Nije na svedoku da to organizuje umesto njega. On je na zadovoljavajući način odgovorio na moje pitanje, tako da mislim da u ovom trenutku nije potrebna nikakva pomoć.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Da bih bio korektan prema celini stvari o kojoj je maločas profesor govorio, jer on je pomenuo citat pred kraj govora, pročitacu ceo pasus da bi vam bio jasan i kontekst: "Šest vekova kasnije, danas, opet smo u bitkama i pred bitkama. One nisu oružane, mada i takve još nisu isključene, ali bez obzira kakve da su ove bitke se ne mogu dobiti bez odlučnosti, hrabrosti i požrtvovanosti, bez tih dobrih osobina koje su onda davno bile prisutne na Kosovu Polju. Naša glavna bitka danas odnosi se na ostvarenje ekonomskog, političkog, kulturnog i uopšte društvenog prosperiteta, za brže i uspešnije približavanje civilizacije u kojoj će živeti ljudi u XXI veku. Za tu nam je bitku pogotovo potrebno junaštvo. Razume se, nešto drugačije, ali ona srčanost bez koje ništa na svetu ozbiljno i veliko ne može da se postigne, ostaje nepromenjena, ostaje večno potrebna". Ovaj deo, gospodo, ovaj delić rečenice, kad kažem: "bitke nisu oružane, mada i takve još nisu isključene", iako je glavna tvrdnja "nisu bitke oružane i naša glavna bitka je ekonomska, kulturna" i tako dalje. Ovo "mada i takve nisu isključene", je uzeto kao osnov za tvrdnju da je ovo ratnohuškački govor, što je jedna gola laž i vrlo teška manip-

ulacija. Da ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, niste tu da biste svedočili, već svedok.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja pitam svedoka. Da li je, dakle, kada se to na ovakav način iščupa iz konteksta najobičnija laž i manipulacija?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pazite, svaka zemlja, bez obzira koliko bila miroljubiva, bez obzira koliko je narod težio ravnopravnosti, mora biti u stanju da se brani. Prema tome, ako živite na ovakvom prostoru, gde u sred tih arterija koje povezuju sever, jug i Evropu i Aziju, vi morate uvek biti spremni da se branite. Prvo od stranih zavojevača. Drugo, ako živite u zemlji gde raste separatizam i secesionizam, postoji opasnost od građanskog rata, vi opet morate biti u stanju da se branite i u stanju da na silu odgovorite silom. To je suština zakonite samoodbrane koja se sa svakog humanog stanovišta ljudskog, mora da se afirmiše.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore, da li se sećate, a inače ste to mogli da vidite i sada kad ste osvežavali svoje pamćenje i na traci i tako dalje, da je tada bilo prisutno celo jugoslovensko rukovodstvo, na čelu sa predsednikom Predsedništva Drnovšekom i predstavnici svih jugoslovenskih republika?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, bili su svi, bili su i većina stranih ambasadora, na Gazimestanu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je iko u bilo kojoj od republika posle toga govora imao kakav komentar, ili primedbu da je reč o nečemu što ne odgovara najprogresivnijim ciljevima zajedničkog života u Jugoslaviji?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, nije, nigde u Jugoslaviji, a nije ni u svetu, bilo primedaba.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro. Ja mislim da onda nema potrebe da se više zadržavamo na tom govoru. Molim vas, da prihvatite ovaj

govor. To je dokazni predmet broj 5, ali da ga prihvatite i u ovoj pis-menoj verziji i televizijsku traku, koja je celovita i koju možete za svega dvadeset minuta da pregledate, jer traka nije bila duga. Ovaj prevod je ...

SUDIJA ROBINSON: Samo trenutak. Dakle, ovo će biti dokazni pred-met broj 5.

SUDIJA KVON: Mislim da prvo treba da uvrstimo "Memorandum". Da li želite da uvrstite "Memorandum", gospodine Miloševiću?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Svakako, svakako. On je dat pod jednim dokaznim predmetom. Ja sam tu belešku negde zaturio, ali mislim da imate ... Imate ga na engleskom jeziku.

SUDIJA KVON: Govoreći za sebe, voleo bih da to bude uvršteno, zato što su tamo neke oznake koje je uneo profesor Marković.

SUDIJA ROBINSON: Da, biće uvršteno.

sekretar: "Memorandum" će biti D250, a zatim dodeljujem broj D251 zajedno za govore i video snimke.

TUŽILAC NAJS: Mogu li nešto da proverim pre nego što sledeće pitanje bude postavljeno. D250 je ova fascikla koja sadrži i komen-tar i tekst, zar ne?

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, nemojte odmah da nas-tavite. Samo trenutak.

(Pretno veće se savetuje)

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Samo da vam nešto pojasnim, samo da vam pojasnim. Ovo što je rekao gospodin Najs, to nije dokazni predmet.

Ja sam vam to dao kao pomoćno sredstvo, jer je tu prevod. To je tekst koji je sa Bi-Bi-Si-ja priređen za štampu. Dokazni predmet je originalni govor koji imate na srpskom i traka, televizijska traka celog govora, koji imate takođe na srpskom i možete uporediti sa ovim pomoćnim prevodom, koji je da bi vi mogli da pratite. Ali vi možete narediti da se još jednom prevede sa televizijske trake i da se onda uporedi da li ima kakvog odstupanja. Ali u svakom slučaju televizijska traka je dovoljno autentičan dokaz, koji ne ostavlja nikakvu sumnju o svakoj reči koja je izrečena.

SUDIJA ROBINSON: Hvala.

SUDIJA KVON: Ono što je spominjao gospodin Najs bi se odnosilo na "Memorandum", a ne na vaš govor.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Gospođo sekretar, da li imate te video snimke? Gospodine Miloševiću, želite li da pustimo ove video snimke ili možda delove?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Nema potrebe, mnogo će vremena proteći, a vi imate kao dokazni predmet, znači, originalni televizijski snimak. Prema tome, možete tražiti da vam ponovo prevedu sa originalnog snimka da bi uporedili da li tu postoji i jedna reč koja je iskrivljena, ili bilo šta drugo.

SUDIJA ROBINSON: Shvatam, hvala. Idemo sada na pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću ...

prevodioci: Mikrofon, molim.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću, principijelan prilaz i konretan prilaz, pitanju nacionalne ravnopravnosti. Da li je vama poznato da je to bio moj stav neprekidno sve vreme i u toku jugoslovenske krize i do kraja?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja smatram da u tom pogledu, da ste vi imali dosledno, celo vreme taj stav. To se objašnjava i vašim poreklom i vašim prethodnim shvatanjem i time što ste vi iznedreni iz jednog društva koje je, takođe, verovalo nacionalnoj ravnopravnosti i vi ste tu dosledni ostali do kraja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas, vi imate, nije sporna činjenica da je 1998. godine došlo do eskalacije terorizma na Kosovu i Metohiji, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U to vreme ja sam govorio, znači, sredinom 1998. godine, upravo kad je eskalacija terorizma na Kosovu i Metohiji, albanskog separatizma i terorizma, političkom rukovodstvu, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li to što sam onda rekao, uprkos činjenici da je na delu bio albanski nacionalizam i terorizam, potvrđuje zalaganje za nacionalnu ravnopravnost?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, ja imam stenogram ...

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, nerado upadam u trenutku kada optuženi tek počinje da iskušava kako izgleda ispitivati svoje sve-

doke, ali molim Pretresno veće da me ne shvati pogrešno, ali trebalo bi da bude zabrinuto jer su prva četiri pitanja bila sugestivna.

SUDIJA ROBINSON: Zadnje svakako jeste.

TUŽILAC NAJS: Mislim da su sva bila sugestivna. Prvo pitanje: "moj konkretan i principijelan pristup nacionalnoj jednakosti i pravima, znate li da je to bio moj stav sve vreme tokom jugoslovenske krize". Takvo pitanje, bez obzira ma kakav bio odgovor, dovodi do situacije sugerisanja. U tome je problem.

SUDIJA ROBINSON: Da, gospodine Najs. Gospodine Miloševiću, na primer, u zadnjem pitanju: "Uprkos činjenici da su albanski nacionalizam i terorizam bili u punom zamahu, zar to i dalje ne potvrđuje moje zalaganje za nacionalnu jednakost". To je definitivno sugestivno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro...

SUDIJA ROBINSON: Morate postavljati pitanja uopštenije, odnosno ono što indicira na nešto?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, evo. Zašto smatrate, profesore Markoviću, da sam imao stav zalaganja za nacionalnu ravnopravnost i 1998. godine?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, prvo bih hteo da kažem da gospodin Milošević ne može meni ništa da sugeriše. Ja sam potpuno nezavisan od njega. Mi smo se i politički razišli 1995. godine, kad sam ga kritikovao zbog njegove politike ...

SUDIJA ROBINSON: Profesore, moram da vas zaustavim. To nije nešto što ćete vi da odlučite, već Sud. Sugestivnost je pitanje pravne umetnosti. To se događa kada vam se postavi pitanje, koje u sebi uključuje odgovor i kao što je gospodin Najs rekao, to onda nema neku posebnu vrednost zato što vi niste iznosili dokaze. Dakle, sug-

estivna pitanja su nešto o čemu odlučuje Sud, a ne vi i zato o tome ne želim ništa slično ponovo da čujem od vas. Izvolite, gospodine Miloševiću.

SVEDOK MARKOVIĆ: Ja uvek mogu da kažem "nije tako". On može da postavi sugestivno pitanje, to ne znači da ću ja da odgovorim "tako je", ja mogu da kažem "nije tako".

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore, evo postavljam vam potpuno neutralno pitanje. Zašto smatrate, imate li kakav dokaz, da je i 1998. godine moj stav bio zalaganje za nacionalnu ravnopravnost?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, imam ovde stenogram sa XVI sednice Glavnog odbora Socijalističke partije Srbije, to je bilo 10. juna 1998. godine. Ja ću samo u sasvim nekoliko reči da kažem ... Tu ste vi, opet, rekli: "Naša je politika da Kosovo rešimo političkim sredstvima". U to vreme se tamo već vode borbe, a vi kažete: "Mi pristupamo tom rešenju imajući u vidu naša uverenja, naš program, koji podrazumeva princip nacionalne ravnopravnosti. Mi ne želimo da Albancima pravimo štete. Mi ne želimo da Albanci na Kosovu budu građani drugog reda i zbog toga treba da pravimo veliku razliku, to smo više puta naglašavali, između separatističkog pokreta i albanskog naroda koji živi tu, na Kosovu". Sad, neki naši kadrovi misle da su svi oni ...

SUDIJA KVON: Profesore, možete li nam pomoći da pronađemo taj odlomak u dokumentu. Da li mislite na dokazni predmet Odbrane 142?

SVEDOK MARKOVIĆ: Ja imam ovaj dokument. Ne znam da li ga i vi imate. Jednostavno citiram da bih odgovorio na to pitanje. Hteli ste moj odgovor na to pitanje i to je moj odgovor.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je dokazni predmet 142. Vi ga imate pred sobom, u srpskom tekstu, to je na strani 52. To je

stenogram sa sednice, gde je vođena diskusija o tome. Molim vas, profesore, izvolite citirajte, to što ste nameravali.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: “Kako god to izgledalo mi moramo da imamo upravo taj prilaz, političko rešenje, znači, nenasilno i afirmaciju principa nacionalne ravnopravnosti. Moramo da imamo u vidu” ...

TUŽILAC NAJS: Zaista, pre nego što svedok krene da odgovara, moramo da pronađemo te odlomke. Mislim da Pretresno veće ima iste probleme kao i mi. Na žalost, u engleskom tekstu brojevi su odsečeni. Takva je fotokopija. Pomoglo bi ako bi nam optuženi rekao brojeve stranica na oba jezika, kako bismo to mogli da pronađemo u svojoj dokumentaciji i pročitati.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, čuli ste to i to je ispravno. Morate da utvrdite o kojoj se stranici radi i u verziji na BHS-u i u verziji na engleskom?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Na žalost, nemam verziju na engleskom, pa molim da mi neko da verziju na engleskom, to ću da nađem. Nadam se da neću mnogo vremena da potrošim. Pa, ovde nema stranica na engleskom. Ovde ima ... Evo, ja ću da vam, ovaj, to je...

SUDIJA BONOMI: Gospodine Miloševiću, ako pogledate pri kraju verzije na engleskom i nekih tri stranica od kraja pod naslovom “Predsedavajući”. Možda je to pri dnu stranice, gde stoji “Predsedavajući”.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ - PITANJE: Da, tačno, gde piše “Predsedavajući” i onda počeo je da citira profesor Marković: “Naša politika je da rešimo situaciju na Kosovu korišćenjem političkih sredstava. Naš stav, prema ovom rešenju se temelji na našim verovanjima i našoj političkoj platformi, koja uključuje princip nacionalne ravnopravnosti”. Izvolite dalje profesore, pošto smo identifikovali gde imaju prevod na engleskom jeziku. Izvolite, dalje.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: “Moramo da imamo u vidu i to da su neki manipulisani na ovaj način, a, inače, to su nesrećnici s kojima se kao i sa svakom svetskom sirotinjom manipuliše prvo od strane njihovih moćnika, pa onda od strane svih svetskih manipulanata koji ih stavljaju u funkciju destabilizacije južnoevropskog dela, na kome treba stalno stvarati alibi za zadržavanje vojnih efektivna velikih sila. Oni nisu nosioci aktivnosti, oni su sredstvo nečije aktivnosti. Ima i tih, kao što je taj Bukoški (Bujar Bukoshi), tamo u Nemačkoj koji je postao milioner na fondovima, koje prikuplja. Mora mnogo da se radi u vezi s tim, dakle, politički pristup i u vezi s Kosovom, princip nacionalne ravnopravnosti. Zatim, dijalog, dijalog koji je započet, nije rezervisan za državnu komisiju i za predstavnike albanskih političkih partija”. To su članovi državnog komiteta koji su zasedali u Kosovu iz dana u dan čekajući da se pojave predstavnici Albanaca, koji se nikad nisu pojavili. Dakle, ovde su navedeni, Ratko Marković koji je bio na čelu delegacije, zatim Mahmut Bakali (Mahmut Bakalli), Bajazit Nuši (Bajazit Nushi) i ovog Aganija (Fehmi Agani). “Nije za njih”, nije, znači bitan taj dijalog, s obzirom na njih, “dijalog i to naravno ne samo srpsko-albanski, nego i albansko-turski i muslimanski i romski i crnogorski, svi. Taj dijalog treba da bude prisutan na svim nivoima, u opštini, u mesnoj zajednici, u formalnom i neformalnom smislu. Formalni i neformalni dijalog, jer ljude treba mobilisati da se živi”.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, dovoljno je, dovoljno...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To je kraj. Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dovoljno je profesore. Molim vas, da primite ovaj dokazni predmet. Ja sam postavio pitanje na osnovu čega on smatra da, eto i devet godina kasnije isti je stav poštovanja principa nacionalne ravnopravnosti. Ovde je citat govora iz sredine 1998. godine. Poznato vam je, profesore, da je tada na delu bio terorizam, koji je eskalirao, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, uprkos toj činjenici naš je stav, princip nacionalne ravnopravnosti da se Albancima ne čini šteta i da ih ne činimo građanima drugog reda, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da. Od 1998. su se već borbe vodile u Drenici (Drenice). To je UČK-a ili OVK-a (UCK, Ushtria Clirimtare e Kosoves), već uveliko organizovala akcije i naša policija im je odgovarala, ali vi ste u sred tih borbi zauzeli ovakav stav na sednici Glavnog odbora Socijalističke partije Srbije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: E sada samo da se vratimo na Gazimestan za jedan trenutak. Dakle, konstatovali smo da je celo jugoslovensko rukovodstvo i predstavnici svih republika bili prisutni na Gazimestanu, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I da zaista niko ni u pomisli na negativan način nije ocenio tada govor na Gazimestanu, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Nije niko.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: E u paragrafu 81 kosovske optužnice protiv mene na sledeći način se opisuju događaji koji su se odigrali tri meseca ranije. Piše, tačka 81: "Skupština Kosova sastala se 23. marta 1989. godine u Prištini i izglasala usvajanje predloženih ustavnih amadmana, pri čemu se većina delegata kosovskih Albanaca uzdržala od glasanja. I pored toga što nije postojala potreba dvotrećinska većina u Skupštini, predsednik Skupštine je proglasio da su amadmani usvojeni. Skupština Srbije 28. marta 1989. godine je izglasala usvajanje ustavnih promena, čime je, praktično, ukinuta autonomija data Ustavom iz 1974. godine". E sad vam postavljam pitanje. Da je to zaista bilo tačno, jer ja tvrdim da je ovo laž, što piše u optužnici, da je to zaista bilo tačno, da li bi svi ti predstavnici jugoslovenskih vlasti, svih republika, uopšte došli na Gazimestan da prisustvuju ovoj manifestaciji?

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, ovo nije pitanje, već se iznosi jedan predlog. Siguran sam da optuženi shvata razliku između postavljanja

pitanja i iznošenja komentara. Moram izvršiti određeni pritisak na Pretresno veće, kako biste prisilili optuženog da poštuje pravila od samog početka vođenja svog slučaja.

SUDIJA ROBINSON: Mislim da se radi o nečem što je bilo na pola puta između komentara i pitanja. Dozvoliću svedoku da odgovori na onaj deo, što predstavlja pitanje i to kratko.

SVEDOK MARKOVIĆ: Ja nisam ni mislio da odgovaram na ovo da l' bi svi ti ljudi došli, nego sam mislio da odgovorim na osnovu onoga što znam. Činjenice su ove da je ukupno tih delegata bilo 190, da su na ovoj Skupštini prisustvovalo njih 180, da je protiv bilo 10, da je četiri bilo uzdržano, a da je 166 glasalo za ove amandmane. Prema tome, nije tačno, prvo da je većina Albanaca bilo uzdržano. Drugo, nije tačno da nije postojala dvotrećinska većina, jer dvotrećinska većina od 180 bi bilo 127, a glasalo je "za" 166. I, najzad, treće, nije tačno da je time praktično ukinuta autonomija. Autonomija nije uopšte ukinuta, ako pod autonomijom podrazumevamo određena prava koja ima ta oblast, odnosno, pravo da ima Skupštinu, da može da glasa, da odlučuje o određenim stvarima. Ono što je ukinuto bile su neke odlike suverenosti, jer Kosovo je Ustavom 1974. godine, pored autonomije i povrh autonomije, dobilo još neke odlike suverenosti, na primer, ono je moglo da stavi veto na odluke saveznih institucija, iako je ono bilo deo Srbije, al' ono je moglo da odlučuje na saveznom nivou. Ono je bilo predstavljeno na saveznom nivou. Predstavnik Kosova je bio u jednom momentu predsednik države i to su te odlike suverenosti koje su ovim promenama ukinute, pa je Kosovo zadržalo samo ono što se podrazumeva pod autonomijom i to ima i danas. Dakle, to su te sve tri stvari u kojima su ovde izneti pogrešni zaključci. Nije se, znači, većina uzdržala, nije tačno da nije bila dvotrećinska većina i nije tačno da je ukinuta autonomija.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore, kako je definisana Republika Srbija Ustavom 1990. godine, da ne budem sugestivan?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, Srbija je definisana kao

država svih njenih građana.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dosta, hvala lepo, dovoljno je to. Svih građana koji u njoj žive, je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je l' tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je član 1 Ustava.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A je l' to bio slučaj i sa drugim jugoslovenskim republikama, ili ne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa hrvatska država je definisana kao država hrvatskog naroda. Tu je, čak, pre bio, to sam rekao, hrvatskog i srpskog naroda, pa je "srpskog" izostavljeno i stavljeno je samo "hrvatskog". Tako je bilo i u drugim slučajevima, a ovde je preovladalo ovo da je ona država svih građana, koji u njoj žive.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Sećate li se svečanog usvajanja amandmana na Ustav 1989. godine, to je 28. marta 1989. godine. Da li se sećate ko je sedeo pored mene u prvom redu na toj svečanoj sednici?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ne mogu da se setim, nemam tako dobru memoriju. Ne znam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Ko je u to vreme bio predsednik Predsedništva Jugoslavije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Bio je Milan ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je l' je bio Sinan Hasani (Sinan Hasani)?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Sinan Hasani je sa Kosova, da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Jeste. Je l' on Albanac?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: On je Albanac i kao predstavnik Kosova, to je primer za ono što sam malopre rekao, on je kao predstavnik Albanaca sa Kosova, bio predsednik cele države. Cele Jugoslavije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. To se može videti i na video snimku te sednice Skupštine, ali za sada je dovoljno ovo, ovo kao odgovor. Recite mi, profesore, s obzirom da ste vi bili 1990. godine potpredsednik Socijalističke partije i jedan od učesnika pisanja programa Socijalističke partije, recite mi, da li se sećate koliko je u članstvu Socijalističke partije bilo članova koji nisu bili Srbi?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Znam. 50.000. Oko 50.000 je bilo članova Socijalističke partije koji nisu bili Srbi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, dobro, da li možete da kažete odnos programa, samo najkraće moguće, molim vas, odnos programa Socijalističke partije prema nacionalnom pitanju i pogotovo pitanju nacionalne ravnopravnosti?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja to mogu da citiram, ili da kažem ovako samo načelno. Možda, to je kratko, samo za trenutak, 26. strana ...

SUDIJA ROBINSON: Profesore, recite nam odakle čitate?

SVEDOK MARKOVIĆ: Čitam. To je, "Osnove programa Socijalističke partije Srbije", to je program koji sam uglavnom ja napisao. To je program koji važi u Socijalističkoj partiji i danas, iako odavno nisam više ... Molim, molim?

SUDIJA ROBINSON: Vi ste autor toga?

SVEDOK MARKOVIĆ: Ja sam osoba koja je napisala prvi nacrt, a zatim su kasnije unete neke ispravke.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, nastavite.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Postoji deo koji se odnosi na nacionalnu ravnopravnost. "Ljudska prava su, pre svega, prava pojedinačnih građana. Pripadnici nacionalnih manjina moraju, kao pojedinci, imati ista prava kao i pripadnici većinskog naroda. Pored toga, nacionalne manjine imaju i određena međunarodno priznata kolektivna prava. To su kulturna prava, na upotrebu svog jezika, na negovanje kulturne tradicije, na nesmetanu kulturnu delatnost, izdavačku, naučnu, umetničku, zabavnu, na svom jeziku. Ta prava mogu uključivati kulturnu, ali ne i političku autonomiju. Međutim, nacionalnim manjinama valja obezbediti i zastupljenost u političkom životu, a posebno u organima vlasti i lokalne samouprave. Oslanjajući se na najdemokratskije postojeće međunarodne norme, polazeći od sopstvenog vekovnog iskustva, zajedničkog više etničkog življenja, socijalisti Srbije se odlučno opredeljuju za punu nacionalnu ravnopravnost svih građana Jugoslavije. Socijalistička partija Srbije je partija svih građana Jugoslavije koji prihvataju njen program bez obzira na nacionalnu ravnopravnost".

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: "Na nacionalnu pripadnost."

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da, "na nacionalnu ravnopravnost." Izvinjavam se, već sam mislio na ovo sledeće. 75. , samo momenat, 75.: "U uslovima raspada bivše jugoslovenske države Socijalistička partija Srbije se opredelila za principijelno stanovište da svi njeni narodi i građani moraju biti ravnopravni i da po istom pravu na samoopredeljenje naroda, po kome su Slovenci, Hrvati, bosanski Muslimani, Makedonci odlučili da se otcepe iz Jugoslavije i srpski narod na teritorijama na kojima živi u većini može da odluči da ostane u zajedničkoj jugoslovenskoj državi". Samo još jedan odlomak: "Suština naše politike na Kosovu i Metohiji je puna građanska i nacionalna ravnopravnost. Tamošnjim Albancima, kao i pripadnicima ostalih nacionalnih manjina, garantuju se sva politička i kulturna prava koja su međunarodno priznata. Među ostalim, prava upotrebe svoga jezika i pohađanja škola na maternjem jeziku; negovanja kulturnih tradicija i razvijanja odgovarajućih institucija,

kulturnih društava, izdavačkih preduzeća." ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, profesore,...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: "Izdavanje štampe i..."

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, moramo da štedimo vreme. Profesore, molim vas, da idemo dalje. Da li vam je poznato da u svoj toj krizi od 1991. godine, do, dok su završeni ratovi u Bosni i Hrvatskoj, jedino u Srbiji nije došlo do promene nacionalne strukture stanovništva. Da li vam je poznato, evo, da sad okrenem pitanje. Da li je iko na nacionalnoj osnovi proganjan u Srbiji za sve to vreme krize i ratova u Bosni i Hrvatskoj?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, to zvuči paradoksalno, s obzirom na ove sve optužbe o progonu, ovaj, Hrvata sa njihove teritorije, Albanaca sa svoje teritorije i tako dalje. Niko od tih ljudi nije proganjan sa teritorije Srbije. Evo, Srbija dan danas ima istu nacionalnu strukturu kakvu je imala sedamdesetih i osamdesetih godina. Ni jedna druga, Hrvatska je prognala Srbe, sa Kosova su takođe proterani. Tamo ima možda još tri-četiri procenata Srba samo. Ostalo je vrlo malo Srba iz svih tih drugih republika, dok Srbija ima istu etničku strukturu kakvu je imala tamo. Znači, niko nije oteran, a često su čak dolazile izbeglice iz Bosne i Hercegovine i iz drugih republika. To je, zaista, vrlo značajno da se ustanovi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li su dolazile izbeglice samo Srbi, ili su dolazili, na primer i Muslimani?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Dolazili su Muslimani. Recimo, tamo gde su bili ... Bilo je područja u Bosni i Hercegovini gde su vođene borbe između Hrvata i Muslimana i Muslimani su u velikim brojevima dolazili i na teritoriju Srbije. Tu su mogli da ostanu koliko su želeli. Neki su od njih ostali ... Otišli posle dalje u Evropu, a neki su ostali.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, hteo bih da vas pitam

koliko još vremena vam je potrebno da biste ispitali ovog svedoka?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ - PITANJE: Pa, ja se nadam do kraja da završim. Evo, požuriću, požuriću, gospodine Robinson. Samo da vam citiram, ovde sam ja optužen da sam bio na čelu nekakvog zajedničkog zločinačkog poduhvata koji je imao za cilj pravljenje Velike Srbije. I sad ću vam citirati tačku 16, takozvane, kosovske optužnice. Između ostalog se kaže: "Cilj ovog zajedničkog zločinačkog poduhvata bio je *inter alia* isterivanje znatnog dela albanskog stanovništva Kosova, sa teritorije pokrajine Kosovo, u nastojanju da se obezbedi trajna srpska kontrola nad ovom pokrajinom", završen citat. Slično tome u paragrafu 6, takozvane, hrvatske optužnice, se kaže: "Svrha ovog udruženog zločinačkog poduhvata bilo je prisilno uklanjanje većine hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva, približno s jedne trećine teritorije Hrvatske, teritoriju za koju je on planirao da postane deo nove države pod srpskom dominacijom, činjenjem zločina kojima se krše odredbe" i tako dalje. "Ova područja obuhvatala su oblasti koje su srpske vlasti pominjale i koje se ovde u daljem tekstu pominju pod nazivom Srpska autonomna oblast, SAO Krajina, SAO Zapadna Slavonija, SAO Slavonija, Baranja i zapadni Srem" i tako dalje. I u paragrafu 6 bosanske optužnice ... A, ovde se pominje, molim vas i Republika Srpska Krajina, pa onda Dubrovačka Republika, pazite Dubrovačka Republika. I, konačno, u paragrafu 6, takozvane, bosanske optužnice se kaže: "Svrha tog udruženog zločinačkog poduhvata bilo je prisilno i trajno uklanjanje većine nesrba, pre svega bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, iz velikih delova teritorije Republike Bosne i Hercegovine, činjenjem zločina koji predstavlja kršenja" i tako dalje. E sada, profesore ...

prevodioci: Molimo optuženog da čita sporije, zato što prevodilac za engleski nije jedini prevodilac.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, pretpostavljam da niste čuli prevodioce. Oni vas mole da sporije čitate i u budućnosti vas molim da se toga pridržavate.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, pridržavaću se sporijeg čitanja. Dakle, profesore, čuli ste ovo sve, imate li u vezi s tim neki stav?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, to je sve činjenički neistinito. Zašto bi Srbi terali Hrvate iz Hrvatske, ako ih ne teraju iz Srbije. Zašto bi Srbi terali Albance s Kosova, ako ih ne teraju iz Beograda i iz drugih delova Srbije. Vi imate pun Beograd i druge delove Srbije Albanaca koji tamo rade i mirno žive i ništa im se ne događa. Znači, to bi bio apsurd jedan i činjenice to ne potvrđuju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Profesore, kad se ima u vidu da je Srbija, u stvari, trebalo da bude glavnina te navodne Velike ...

TUŽILAC NAJS: Oprostite što ponovo upadam. Želim da ukažem na dve stvari. Dokument iz koga je čitao svedok, kako je on rekao je naknadno izmenjen. Mislim da se dva dokumenta nalaze pod brojem 469, tabulator 3, ili 4, možda možemo da zatražimo kopiju koju on ima kako bismo proverili da li je taj dokument već u toj verziji uvršten u spis, ili ne.

SUDIJA ROBINSON: To je dokument, koji je on napisao.

TUŽILAC NAJS: Da, on ga je napisao i rekao da je to kasnije izmenjeno. Mislim da se dva dokumenta nalaze pod brojem 469 tabulator 3 i 4 i možda je ova verzija jedan od njenih derivata i molim da to dobijemo, da bismo proverili.

SUDIJA ROBINSON: Zamolićemo svedoka da nam dostavi taj dokument. Izvolite, odgovorite na pitanje koje vam je postavljeno.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Izvinite, koje je bilo pitanje?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, ja sam vam pročitao ove delove optužnice, o tome kako sam ja bio na čelu zajedničkog zloči-

načkog poduhvata, da se proteraju Hrvati iz Hrvatske, Muslimani iz Bosne, Albanci sa Kosova, dakle, da bi se stvorila neka Velika Srbija. Pa, kad imate u vidu da bi glavninu te Velike Srbije činila upravo Republika Srbija, u kojoj nije bilo nikakvog proterivanja za sve ovo vreme krize, kako vam se čini logično da Srbija inicira proterivanje iz teritorija van Srbije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Već sam rekao da mi se čini vrlo nelogično, da mi se čini apsurdno, jer zašto bi oni terali, kao što sam rekao, Albance s Kosova, kad ih ne teraju iz Srbije i tako dalje, tako da sam na to pitanje već odgovorio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. U vezi sa Socijalističkom partijom, profesore Markoviću.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je li to partija, koja je osnovana i delovala isključivo na prostoru Republike Srbije, je li tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li su postojale ideje i nastojanja da se ona registruje na prostoru čitave Jugoslavije i kakav je bio moj stav o tome?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Postojale su. Ja sam lično smatrao da je trebalo osnovati Socijalističku partiju u Crnoj Gori. Bio sam i vezi sa nekim ljudima tamo koji su to želeli. Isto tako u Republici Srpskoj, isto tako u Srpskoj Krajini i vi ste bili odlučno protiv. Ja nikad nisam razumeo zašto ste bili protiv? U stvari bi dobro bilo da je Socijalistička partija osnovana i tamo. Pokazalo se kasnije da bi bilo dobro.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li je, na primer, recite mi, SDA, Stranka demokratske akcije Alije Izetbegovića, imala svoje ogranke u Srbiji?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Naravno, imala je. Imala je i ima,

recimo, u području Raške, ili Sandžaka, u Novom Pazaru i u drugim mestama, gde žive bosanski Muslimani, ona je tamo organizovana.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, dobro, da li vam je poznato da li je Srpska demokratska stranka, koja je bila osnovana u Krajini i posebno u Bosni i Hercegovini, imala u Srbiji, takođe, svoju organizaciju?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Imala je, imala je i na čelu su joj bili moje kolege i prijatelji, poznanici. Smiljanić, pisac i Mileusić, profesor Univerziteta.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je su li oni učestvovali na izborima?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Učestvovali su i na izborima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je li njihova pozicija bila pozicija opozicione partije u odnosu na Socijalističku partiju Srbije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Bili su u opoziciji, tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ova navodna tužba nastoji da plasira tezu o tome da je u vreme dok sam ja bio predsednik ...

TUŽILAC NAJS: Časni Sude?

SUDIJA ROBINSON: Da, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Molim Pretresno veće da razmotri da li je primereno da optuženi ispituje svedoka na ovaj način. Oklevao sam neko vreme da to uradim, ali pozivam poslednji put Pretresno veće da u ovoj fazi razmotri koliko je primereno to što dozvoljava da optuženi svedoku postavlja pitanja čitajući delove optužnice. Mislim da su ovakva pitanja nedopustiva.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, čuli ste tužioca. Preformulišite ovo pitanje, nakon uloženog prigovora, a u buduće

ću vas zamoliti da pronađete drugačiju formulaciju. Znam da možete da pronađete formulaciju koja će biti primerena ovom postupku. Imajte to na umu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, vi ste mi dali sugestiju da u postupku iznošenja dokaza se oslanjam na optužnicu.

SUDIJA ROBINSON: Ne, nisam na to mislio. Mislio sam na način na koji ste vi pomenuli Tužilaštvo, rekavši "ovo takozvano Tužilaštvo". Takva formulacija je neprihvatljiva i želim da to bude apsolutno jasno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Robinson. Ovde se navodi na neki način kao da sam ja sprovodio neku diktaturu, pa vas molim da kažete koliko puta sam i koliko često ja svoj legitimitet stavljao na proveru na izborima i da li vam je poznato koliko puta sam izlazio na prevremene izbore, pre isteka mandata?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja mislim da se tako nešto nikad nigde nije dešavalo. Svaki čas smo imali izbore. Evo, vi ste, ne računajući ranije izbore, pošto ja tada nisam to pratio u Savezu komunista Srbije, ali vi ste, znači bili izabrani 1990. godine, pa ste već 1992. godine, iako ste imali pravo da sačekate četiri godine ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pet godina.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: ... pet godina, vi ste ponovo već izašli na izbore ... 1992. godine su bili ponovo izbori, gde je gospodin Panić pokušao da preuzme od vas Predsedništvo, međutim je ubedljivo izgubio i zatim su dalje bili opet. valjda 1996. godine, posle toga ste postali predsednik Savezne Republike i onda ste pre vremena išli na izbore 2000. godine. Pre vremena.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Da li vam je poznat takav slučaj takvog čestog izlaska na izbore za bilo koga kome se pripisuje da vrši neku autoritarnu vlast?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa naravno da mi nisu poznati, jer, recimo Tito je bio jedan blag diktator. Sasvim humaniji u nekim

stvarima, nego što su bili Staljin (Joseph Vissarionovich Dzhugashvili Stalin) ili drugi diktatori, da ne govorim o Hitleru. Ali Tito je uveo za vreme svog života u Ustav da doživotno ostaje predsednik republike i iz takve tradicije smo, gde nije više uopšte bilo izbora za predsednika, ušli u ovu, gde se svake dve godine, tri, bira ponovo predsednik republike, a isto tako su prečesto bili i parlamentarni izbori. Nije čudo što se danas smatra da je narodu dosadilo glasanje i da sad počinju u manjem broju da izlaze na izbore, jer im je to dosadilo. Ali vrlo često ste se zaista stavljali, ovaj, ponovo se narodu obraćali s tim da potvrdi, da li vas podržavaju ili ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, dobro, recite mi, je li poznato da od 1992. godine, na primer, Socijalistička partija nije imala većinu u Skupštini Srbije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, nije imala. Ona je bila znatno najveća partija, ali nije više mogla da prebaci 50 posto i morala je da pravi koalicije. Tako da je, recimo, pravila koaliciju sa Narodnom demokratijom Duška Mihailovića, pa posle je pravila koaliciju sa Srpskom radikalnom strankom, kasnije je bila u nekoj vrsti koalicije i na saveznom nivou ... I SPO je bio u vladi, u koaliciji, pa onda sa crnogorskom partijom. Dobro, to je po samom ustavnom uređenju morala da učestvuje i najjača partija iz Crne Gore i bila je ta koalicija sa Demokratskom strankom, ne sa Srpskom narodnom, nacionalnom strankom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa dobro, recite mi, da li je moj stav bio da se pozivaju druge parlamentarne stranke, uključujući i oponente, da se formira zajednička vlada narodnog jedinstva?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa bilo je tih teških situacija, kada je bilo takvih predloga i kad ste vi razgovarali sa njihovim rukovodiocima i sa Draškovićem i sa –inđićem i sa drugima. To mi je poznato, mada do toga nije nikada došlo. Nisam bio više u toku toga.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da li je tačno da je na

saveznom nivou, iako je skupštinsku većinu imala koalicija socijalističke partije i crnogorske DPS-a, prva vlada po osnivanju SRJ bila sačinjena u velikoj meri i od ljudi, koji su bili protivnici Socijalističke partije, na čelu sa Milanom Panićem?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, dobro, Panić je bio predsednik savezne Vlade. Vi ste ga i pozvali da dođe, pa da okuša sreću na izborima, a i on je bio predsednik savezne Vlade, naravno. A ovde sada, pomenuo sam Vuka Draškovića, sadašnjeg ministra inostranih poslova, on je jedno vreme bio u toj koalicionoj vladi na nivou savezne republike.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, dobro, pošto znate bar jedno vreme događaje u Socijalističkoj partiji Srbije, čiji sam ja bio predsednik i nesumnjivo najuticajnija ličnost u partiji, da li sam se ja mešao u odlučivanje o svim pitanjima u Socijalističkoj partiji Srbije i u kolikoj meri? Kako su birana rukovodstva Socijalističke partija Srbije, u kolikoj meri sam ja na to uticao i odlučivao i da li smo mi imali demokratske odnose, ili je to bilo samo nekakvo autortarno ponašanje? vi to dobro znate iz tog vremena.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Evo ovako. Znači, bili su izbori rukovodstva već 1990. godine na tom I kongresu. Tu je bilo izvesnog uticaja ljudi iz Glavnog odbora, koji su favorizovali neke ljude iz opština, znači, iz lokalnih organizacija. Međutim, na drugim izborima 1992. godine, ja sam još uvek bio tu, ti su bili već mnogo demokratskiji, jer su predlozi dolazili iz osnovnih organizacija u lokalnim zajednicama i iz tih predloga se, onda, na izborima, na kongresu, biralo rukovodstvo. Dakle ti izbori su bili zaista, ovaj, demokratski, tada, ne znam posle kako je bilo. A što se tiče ovog mešanja, pa vi ste imali poverenja, mislim da ste nekad i suviše imali poverenja u vaše neke saradnike i vi se njima niste mešali u njihov rad, uopšte. A isto tako mogu da kažem da se dešavalo da se odluči nešto suprotno vašoj volji, recimo, vi ste želeli da gradonačelnik Beograda bude Peručić, a izabrana je Slobodanka Gruden i vi ste bili tim nezadovoljni, ali Izvršni odbor i Glavni odbor su to tako usvojili. Isto tako vi ste želeli da himna Srbije bude "Hej, Sloveni". Sad,

Glavni odbor, pošto je smatrao da ne treba da bude ista himna i za Jugoslaviju i za Srbiju, on je odlučio da to bude "Marš na Drinu". Znači, bilo je tih takvih slučajeva, moglo bi se ...

SUDIJA ROBINSON: U redu, dobili smo dovoljan odgovor. Postavite drugo pitanje, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Professore, jeste li imali prilike da pročitate ovu optužnicu u celini, koja je ovde protiv mene na stolu?
SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Čitao sam sve tri optužnice i moram da kažem i to sasvim kategorički da koliko god da svi ljudi imaju nedostatke i mogu se kritikovati, ja sam i vas 1995. godine kritikovao na Glavnom odboru, ali mislim da vi niste ni malo krivi za izazivanje ratova na prostoru bivše Jugoslavije. Mislim da vi ne snosite nikakvu odgovornost za to.

SUDIJA BONOMI: Gospodine Miloševiću, mislim da je vaše pitanje bilo jednostavno: "Da li ste pročitali optužnice". Professore, to je sve što vas je gospodin Milošević pitao. Možete li odgovoriti na to?

SVEDOK MARKOVIĆ: Pa sigurno da sam pročitao. Ne bih mogao da kažem ništa o njoj da je nisam pročitao i ne verujem ...

SUDIJA BONOMI: Nije zatražio vaš komentar, samo je postavio pitanje. da li ste je pročitali?

SVEDOK MARKOVIĆ: Ja sam shvatio da me on pita šta mislim o njoj ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, dobro ...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: ... a ne da li sam pročitao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pošto ste mi odgovorili da ste pročitali optužnicu ...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: E sad mi, molim vas, odgovorite ima li ijedna reč istine u optužbama koje ta optužnica sadrži?

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, to mora da bude potpuno neprihvatljivo pitanje. Zamislite kada bih ja postavio takvo pitanje bilo kom svedoku Tužilaštva. Ovim se prelaze granice ispitivanja svedoka, prema dozvoli Suda.

SUDIJA ROBINSON: Sledeće pitanje, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson ...

SUDIJA ROBINSON: Mislim da se približavate kraju svog ispitivanja...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja sam na samom kraju ...

SUDIJA ROBINSON: Ne morate da ispunite svoje vreme.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa zato pitam da li ima nešto u toj optužnici što vi možete da potvrdite da je istina?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja ne mogu da potvrdim i smatram da vi niste odgovorni za izazivanje ratova, u svetlu onoga što sam govorio, o svim tim postojećim secesionističkim težnjama ...

SUDIJA ROBINSON: Prekinuo sam vas, profesore. Gospodine Miloševiću, da li ste završili sa svojim ispitivanjem?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, da postavim ...

SUDIJA ROBINSON: Ako nemate više primerenih pitanja, onda gospodin Najs može da počne sa unakrsnim ispitivanjem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Samo da vas pitam nešto. Da li se sećate, koliko smo puta ovde čuli pitanje, upućeno svedoku, ima li ijedna reč istine u ovome što tvrdi optuženi. Da li se sećate?

SUDIJA ROBINSON: Vi ne možete meni da postavljate pitanja. Postavite sledeće pitanje, ukoliko ga imate.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, ako ne dozvoljavate da se odgovori na ovo pitanje, da postavim pitanje svedoku. Šta mislite, profesore, šta je motiv za podizanje ove optužnice?

SUDIJA ROBINSON: Ne. Apsolutno, ne i sad moram da vas zaustavim. Ako imate neke druge svrhe koje su izvan ovog sudskog postupka, ne možete da ih ostvarujete tokom svog glavnog ispitivanja. Moraćete da nađete neke druge načine da ostvarite te ciljeve.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Hvala, profesore.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Ja bih radije, ako mogu ...

SUDIJA ROBINSON: Pre nego što nastavite, gospodine Najs, mislim da ima nekih pitanja u vezi sa dokaznim predmetima, koji treba da se uvedu.

TUŽILAC NAJS: Svakako. Hteo sam samo da ukažem pažnju optuženom, ukoliko to nije prevideo, reč je o nekoliko dokaznih predmeta koji su nam dostavljeni, a kojih se nije dotakao.

SUDIJA KVON: Ako možete zastati tu na trenutak.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Bavićemo se dokaznim predmetima na kraju svedočenja. Nisam imao nameru da večeras počnete sa svojim unakrsnim ispitivanjem. Želeo sam da postavim pitanje profesoru. U prvom delu glavnog ispitivanja postavljeno vam je pitanje o Sloveniji

i o tome šta je izazvalo Sloveniju na otepljenje. Vi ste govorili o relativnoj stopi razvoja Slovenije u odnosu na druge republike i, koliko sam shvatio, vi ste rekli da je Slovenija bila najrazvijenija od svih republika. Ono što mi nije jasno je, da li vi pokušavate da kažete da je to bila činjenica koja objašnjava zašto su oni želeli da se otcepe, dakle, činjenica da su bili razvijeniji od ostalih republika?

SVEDOK MARKOVIĆ: Dva su razloga zašto su želeli da se otcepe. Prvi je razlog da je Jugoslavija postajala sve haotičnija država, zahvaljujući ovom Ustavu iz 1974. godine. Da se više ništa nije moglo odlučiti na saveznom nivou zato što je svaka republika i svaka pokrajina imala pravo veta. Na primer, slovenački predstavnik je bio Krajger, kad je bio predsednik savezne države, organizovao je jednu komisiju koja je trebala da nađe rešenje za tu rastuću krizu, ekonomsku i političku i krizu celog sistema i nalazi i predlozi komisije su jednoglasno prihvaćeni. Međutim, kad se to operacionalizovalo i kad je došao niz zakona u saveznu Skupštinu, svi su ti zakoni bili odbijeni jer je ili jedna ili druga republika stavila veto na njih, tako da su oni videli da tu više ništa ne može da se uradi. Ja sam pomenuo, kuća se rušila, znači, kao posle ... Ni jedna država ne bi preživela Ustav koji je Josip Broz Tito uveo 1974. godine ...

SUDIJA ROBINSON: Dajte mi drugi razlog za to?

SVEDOK MARKOVIĆ: Postojao je Fond za razvoj nerazvijenih područja. Trebalo je pomagati. Trebalo je da razvijene republike, kao što su Slovenija, Hrvatska i Srbija, stalno izdvajaju velika sredstva koja su se investirala u nerazvijena područja, a to znači, to je bila, Bosna i Hercegovina, tu je bila Crna Gora, Makedonija i Kosovo. Znači, trebalo je da Slovenci svake godine izdvajaju znatna sredstva za ulaganje u ovaj Fond za nerazvijene i oni su bili sve više i više nezadovoljni time i prosto su odlučili da izađu ...

SUDIJA ROBINSON: Hvala. Dakle, jedan razlog je bio politički, a

drugi je bio ekonomski?

SVEDOK MARKOVIĆ: Tako je.

SUDIJA ROBINSON: Sada ćemo završiti sa radom i nastaviti sutra ujutro u 9.00.

Fond za humanitarno pravo